

• V. ÉVFOLYAM •
1915
SZEPTEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN •

339

*Adm. és kiadás költség
nyelvi. apparátus - papír*

ART ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT •

• AZ ÖN-ÉRTÉKELÉS BIZOTTSÁGÁVAL KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTE

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Hevesi Simon: Világvajudás — הרת עולם	323	Ujvári Péter: Ha Hersku hazajön . . .	353
Patai József: Könyörgés háborús újévre. (Vers)	327	Pészke vagyok ezer madárnak. (Patai fordítása. (Vers)	355
Dr. Hajdu Miklós: Az új templom . . .	328	Abrahamsohn Dezső: Édesapám „Sír-Hamáalosz“-ja. (Kotta)	355
Patai Edith: Oppenheim-képek	331	TOLLHEGYRŐL.	
Neményi Endre: Alkonyat a Jordánon. (Vers)	332	Kaczér Illés: Messiások	356
Lóránt Mihály: Bús péntek este. (Vers) .	332	Jelliney Dezső: Gyertyák. (Vers)	356
Kaczér Illés: Azaziel angyal	333	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Somlyó Zoltán: Végzetes verssorok. (Vers)	339	Előfizetési felhívás, Brandes és a lengyel zsidóság, Héber színház Newyorkban stb.	357
Dr. Edelstein Bertalan: A nagyünnepek a midrás és talmud költészetében	339	ÚJ KÖNYVEK.	
Lakos Alfréd: A francia antiszemitizmus .	342	Lakatos László: Érzelmes könyv, Franyó Zoltán könyve	360
Avigdor Feuerstein: Bámész szemek ébredése Az út visszafut	350	SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	
Gyászmenet	351		
Halál-lap	351		
Lévai Mihály: A lebergi Weitz Lola . .	351		
Juhász Árpád: Lengyelország	352		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Oppenheim: Apaí áldás az ünnep előtt. (Műmelléklet).		Marokkói zsidó	345
Oppenheim: Kol-Nidre előtt	326	A pozsonyi Schlossberg	345
Oppenheim: A rabbi áldása	327	A zsidó tőke antiszemita allegóriája . . .	346
Oppenheim: Templombavezetés	329	Régi zsidó temető a párisi Rue de Flandreban	346
Oppenheim: Ünnepi búcsúztató (Havdala).	330	Naquet zsidó képviselő a francia kamara tribünjén	347
Oppenheim: Péntekeste	331	Madame de Paiva palotája	347
Oppenheim: Bar micva-előadás	332	Blanka elnöklete alatt megvizsgálják a Talmudot Párisban	348
Oppenheim: Kihallgatás	333	Az orleánsi herceg felvétele a szabadkőmívesi szövetségbe	348
Ira Jann (Jaffa): Illusztráció Bialik verséhez	335	Az orleánsi herceg felvétele a szabadkőmívesi szövetségbe	349
Oppenheim: Szombat délután	338	A granadaí zsidómészárlás 1066-ban . . .	349
Oppenheim: Szombatí pihenő	340	Ira Jann (Jaffa): Keleti zsidóleány . . .	351
Oppenheim: Sátorosünnep	341	Nikolajevics és a cár	357
Isak elzászi zsidó kivégzése 1817-ben . .	342	Kézimunka-kiállítás Nagykarolyban . . .	358
Drumont antiszemita könyvének címlapja .	343		
Az avignoni zsidó negyed	344		
Orosz zsidó	344		

OPPENHEIM:

APAI ÁLDÁS AZ ÜNNEP ELŐTT

A Múlt és Jövő 1915 szeptemberi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JOVO

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

V. ÉVF., 1915 SZEPT.

DR. HEVESI SIMON: VILÁGVAJUDÁS — הרת עולם

ki venné tagadóba, hogy soha még fájdalmasabb vonaglásokban és reszketőbb lüktetésekben nem vergődött az emberiségnek jövendővel terhes kinszenvedő teste, mint a mi történelmi napjainkban, melyek immár hosszú vajudásban átnyúlnak az évnek határain. Azok a kataklizmaszerű pusztulások, melyek velejáró kísérő jelenségei az emberiség nagy krízisének, mérőjelzői e világvajudás nagyságának, mely újévi ünnepünkkel ime átnyúlik אלפים רתעו למנינו idősámításunk megnyíló 5676. esztendejébe.

Vajjon mit hoz ez az újév, mit fog e világvajudás szülni? Mikor lesz vége a véres kataklizmának? Virrad-e boldogabb idő reánk, hazánkra és az emberiségre? Be fognak-e teljesedni várakozásaink és reménységeink? Ha minden időfordulatnál, mikor földünk a mérleg-csillagkép jegyébe lép, tünődve állunk az idők kapujánál és aggva kérdezzük, mit hoz a jövő, úgy a mostani évváltozásnál még esengőbb, még repesőbb érzésekkel kérdezzük a jövendőt: vajjon mit hoz nekünk?

Az eljövendő évek magaslatáról visszatekintve vajjon átkozni fogjuk-e ezt a vajudó korszakot, azt fogjuk-e róla panaszkodni, hogy szörnyű vajudása terméketlen maradt, hogy nem szülte világra az áldott béke boldogságát, hogy utána megmaradtak az életbizonytalanságok, amint megvoltak előtte, hogy az emberiség sorsa nem fordult jobbra, hanem még súlyosabb lett, hogy nem múltak el a régi érdekesültségek, hanem hozzájuk még újak csatlakoztak, hogy új surlódási felületek hasadoztak a nyugodni nem bíró emberiség életében, hogy a háborgó tenger nem tudott egyszerre elcsendesedni, nyugalomra simulni, hanem örvénylik és tombol tovább és még ahol hirtelen jéggé dermedt, ott is rianásokkal szakad és önmagát, egymást morzsolja, hogy az ábrándok megmaradtak ábrándoknak, hogy az emberiség a rettenetes áldozatok árán sem jutott közelebb ideáljaihoz és a rettenetes tanulságok dacára sem változott erkölcsében?

Ki tudja? . . .

És mégis, ha belső énem csöndes szavát hallgatom: én azt hiszem, lesz sok üdvös hatása e megrendítően komoly időknek.

Nemcsak abban, hogy dicsőségteljes győzedelmeinknek el nem marad gyümölcse, hanem sok másban is.

Elsősorban abban, hogy dolgozni fogunk. Nem lesz az emberiség olyan léha, hogy e titáni viaskodás után parlagon hagyja az ekére váró mezőket. Megkomolyodva fog hozzálatni a munkához és dolgozni fog becsületesen legalább egy Istenadta emberöltön át. Nagy szorgalomra lesz szükség és nagy szorgalommal fognak is dolgozni. Építkezni, pótolni, helyreállítani, az vár reánk; fölhasogatni a letíprott földeket, fölhasogatni az elhagyott sívatag ugart és mélyebben szántani mint apáink, újjáteremteni az elesett gazdasági életet, föltámasztani omladékaiból a fölforgatott emberi jólétet, vissza-

íktatni jogaiba a civilizációnak számüzetésbe hajtott vezérelveit, biztosítani az ember anyagi és erkölcsi javait intézményes alkotásokkal, elegyengetni a nemzetek és társadalmi rétegek érdekeit és ezen az úton a bölcs haladás eszközeivel az elődöknél tovább menni, ilyen és hasonló feladatok várnak a háború eseményei között élesebb nézésre szokott és a lényegbe jobban belelátó emberiség eljövendő munkabíróira.

Hát nekünk, a magyar zsidóság tagjainak, lesznek-e komoly feladataink, talán már ebben az új esztendőben? Nyílik-e előttünk is magasabb perspektíva, hol és mit dolgozzunk?

Dolgoznunk kell nekünk is.

Nem gazdasági tevékenységről van szó. Ez a polgár dolga, kötelessége önmagával és hazájával szemben. És nem csupán jótékonyságról. Hogy ebben a legmesszebbmenő áldozatkészséggel kell teljesítenünk kötelességünket, azt vallásunk és tradíciónk beleírta rég szívünkbe. Hanem szó van vallási kultúránk őszinte eredményes ápolásáról. Ez Izrael összeségének lételeme, nagy tanítómesterünk és prófétánk szava szerint *ez a mi életünk* és ehhez van kötve a mi üdvünk, boldogságunk. A vallási idea kultuszáról van szó, amit most már egyetemes érzéssel kell felkarolnunk, ha nem akarunk tartalom nélküli kiszikkadt árnyképek gyanánt lézengeni az élet birodalmában, ha nem akarunk erkölcsi értelemben degradálódni, ha mint önérzetre jogosult, eszmetartalommal bíró faj és felekezet, szóval mint hatóerő akarunk megmaradni az emberiség létfejlődésének áramában.

A vallási idea kultusza! Ennek a kifejezésnek rengeteg tartalmát is világosabban láthatóvá tette és felfogásunk világosabb előterébe tolta rettentő hatalmával a háborús idő. Háborús világításban láttuk csak igazán, mily megbecsülhetetlen erkölcsi tényező! Megelégedésemre szolgál, hogy erre vonatkozólag leszögezhetek a háború egyik legnagyobb intellektuális alakjáról egy kicsiny epizódot. Ezt meg kell rögzíteni, a feledés forogatógából kiragadni és megörökíteni. — Hindenburghoz üdvözlőiratot menesztett egy németországi iskola tanítói kara és ifjúsága. Az üdvözlőre a történelmi dicsőséggel koszorúzott nagy hadvezér, kinek neve az egész világon mindenütt álmélkodás rezgéseitől kísérvé visszhangzik az ajkakon, saját kezeirésével válaszolt. A kézirat fényfölvételének sokszorosítását láttam egy illusztrált német folyóiratban — tömör rövid tábori levél —, de a vége, az megkapó, megragadó. „Véleményem szerint — így ír a győzedelmes hadvezér — az ifjúságnak a jövőben egy fontos feladata lesz: a népben fönttartani a vallási és erkölcsi erőket; a nagy rendkívüli megpróbáltatások és a nagy történelmi idők azt az igazságot tették nyilvánvalóvá, hogy ezek amaz erők, melyek legyőzhetetlenné teszik nemzetünket.“

Tehát Hindenburg véleménye szerint nem a vallás ostromlására, marcangolására, megtépázására, lekicsinylésére, lenevetésére, kigúnyolására, támadására, nem az ateizmus terjesztésére, nem cinikus gondolatok és érzések propagálására van szükség, hanem nagy erkölcsi és hitbeli komolyságra, az erkölcsi és vallási erők megőrzésére és fenntartására.

Ezen a téren dolgozni, alkotni, építeni és munkálkodni a zsidóság történetének alfája és omegája. Történetének küszöbén, alig hogy a szent földet birtokba veszi és letelepszik a Jordán partjain, már Silóban fennállott a szentély — és túl a Jordánon is, ahol a Reubénita lakik, *szimbólikus nagy oltárt* építének (Józsúa 22, 10), gyermekeikre való tekintettel, hogy biztosítva legyen gyermekeik joga az Egyisten vallásának élni. Nem a próféták, nem a papok tették, hanem a nép maga dolgozott. Ez az alfa. És a bibliai könyvek utolsó, legkésőbbi történelmi vonatkozása is erről tesz tanubizonyságot. Mikor Nehémiás célt ért fondorkodások, cselszövések, aknamunkák, titkos kelepcek, áskálódások és törvetések között és sem a vastagtestű Gasmú, sem a szemérmetlen furfangos Szamballát nem volt képes öt munkájában feltartóztatni vagy megakadályozni, mikor Nehémiás munkatársakat talált a népben és várat, templomot és oltárt építettek és mikor Ezdrás népszerűsítette a tant és a néplélekben előzékeny mohó fogékonyságra talált, ez volt az omega, a zsidó valláserkölcsi gondolatnak az exiliumból kikelő ragyogó reneszánsza.

És azóta nem szünetelt teljesen soha a vallási szférákban mozgó szellemi életnek héroikus kultusza. Csak az utolsó évtizedekben lett megváltó szükséggé annak még fokozottabb erejű intenzív szolgálata, amióta a zsidó tudományos munkálkodás úgyszólván elzárkózott az élettől és a könyvtárak és szakkörök számára dolgozott és amióta a baj tetőzésére ezzel párhuzamosan a közönség

elzárkózott a zsidó tudományos irodalom elől és behódolt a vallásellenes, „természettudományi és modern“ filozófiai szkepticizmus áramlatának.

Most elhaladt fejünk fölött egy háborús, dicsőséges esztendő. Magunkra eszmélünk és jobban meg tudjuk érteni, mit jelent e szó: A Vallási idea kultusza! Elhaladt fölöttünk egy válságos esztendő, tele büszkeségre jogosító dicsőséggel. Hisszük, hogy a jó Isten tovább segít és velünk lesz ez új esztendőben. Most egy éve ezen a helyen, e lapok hasábjain fennen hirdettük büszke bizodalmonkat, hogy az igazságos Isten el nem hagy minket és velünk lesz igazságunk mértéke szerint és nem engedí, hogy emberi önkény és barbarizmus trónjáról ledöfje az igazságot. Sokan voltak akkor a kicsinyhitűek, a megfélemlők, akik csak emberi számítás alapjaiból számítanak, akik nem pillantottak föl az Istenségre és nem látták fönnséges karját, mellyel a Makkabeusok idejében győzelmet adott „gyöngéknak az erősek fölött, csekélyszámúaknak az óriási tömegek fölött, tisztáknak a tisztátalanok fölött“. Az aggodalmaskodók és szepegők nem pillantottak föl az Istenhez, aki az erkölcsi világrendet őrzi. Mi rendületlen bizalommal éreztük és hirdettük, hogy miénk lesz a jövő és most az újév fordultával szent örömben és Istennek adott hála érzetével állapítjuk meg, hogy az események igazolták a mi hitünk reménységét. De amiben hittünk, a *magasabb igazságok* kultuszát nem fogjuk elejteni, sem elhanyagolni, a *magasabb igazságok kultuszát életprogrammá akarjuk tenni* és közös kinccsé hitestvéreink körében. Ne legyenek közöttünk hidegszívú lelketlen önzők, פורש מן הצבור elemek ridegen elzárkózó sokadalmát alkotó érzéketlenek, kik közönyösen és veszteg állanak az eszmények sürgető szavára, hanem mindnyájan osztakozzunk az életföladatban, egy jobb, emelkedettebb szellemű, testvériesebb, békeszeretőbb és kultúrmunkára őszintébb emberiséget nevelni a réginek helyébe, hogy sokáig, talán örökre, ne legyen többé ez a mosolygóarcú föld harctéri temető és ne legyen a gazdasági élet szintere véritatott porond, amelyen az emberek ordas állatokként egymás torkába harapva és egymást marcangolva fetrengenek. Kultúrgondolattá kell tennünk Izrael lételemét, a vallási gondolatot, amint kultúrtényező és emeltyű volt hajdan, tudással gazdagítva kell mélyíteni a vallási öntudatot, jellemképző hatalommá, embernemesítő erővé kell avatnunk azokkal az eszközökkel, amelyek a modern ember gazdag fogalomkörével összesimulnak és a gazdag fogalomkörű ember lelkületére hatással lenni tudnak. Erre kell nevelnünk a fiatal papi nemzedéket is, hogy rajongó lelkesedést hitünk iránt gazdag műveltséggel egyesítsenek, szilárd és nagy meggyőződést tanítanítudással, a prófétaí tanítás nyelvével, hogy tudományuk életteljes legyen és ne a könyvtári molyoknak, hanem az emberi életnek beszéljen. Rabbijainknak pedig meg kell adni azt a hatáskört és méltóságot és azt a szeretetteljes környezethatást, mely őket megóvjva csüggeteg lemondástól és zsibbatag elfásulástól, amibe őket elszigetelt helyzetük a hitfelekezeti élet körében sokszor ellenállhatatlan erővel bele taszítja, meg kell őket menteni attól a kényszerhatástól, melynek nyomása alatt, mint Malakiás idejében a papok, „nem veszik a dolgokat szívökre“ hanem közönyösen nézik a tespedést és nem lépnek oda vállvetett közreműködésre, ahol a munka dandárja tart. Nincs szükség velük szemben Malakiás lelkiismeretrázó rémes szózatára: „és most hozzátok szól a parancs, tí papok; ha nem hallgatjátok meg és nem veszitek szívre, hogy dicsőséget szereztek Nevemnek — úgymond az Isten —, akkor *átokra változtatom áldásaitokat* és már is *átokra változtattam*, mert nem veszitek szívre a dolgokat“ — hanem igenis szeretetteljes kölcsönhatásra van szükség hívek és lelkivezetők között és buzdításra van szüksége a buzdítónak, hogy el ne gyöngüljön, el ne lankadjon a kedvezőtlen életviszonyok között. — És új erőt kell belevinni a vallásoktatásba. Jeles nemzedéket kell fölnevelni, mely gazdag komolyságban, tudásra törekvésben, erkölcsi értékben s kötelesség iránt való érzékben és lelkiismeretességben. A jellemek a *bordái* a társadalom hajójának; gyöngé bordákból épített hajó könnyen összeroppan!

Meg kell erősíteni kultúrcentrumainkat és orgánumainkat, közművelődési és irodalmi országos egyesületeinket. Ha eljön az idő, ha itt lesz a békekorszak, ha be lesznek hegesztve a sebek, orvosolva a bajok és részben kiheverve az elviselt szerencsétlenségek, erőssé kell tennünk kultúrcentrumainkat, hogy érdeklődésök körébe tudják vonni a zsidóság véréből való szellemi kiválóságokat, írókat, művészeket, tudósokat, kik velünk szemben sokszor idegenül állanak és az egész fejlődő ifjúságot. *Irodalmi, művészeti és könyvtár-alapot kell idővel teremtenünk.* Ha dolgozni és építeni akarunk, ha be

tudjuk látni az emberiség boldogságának kapcsolatát a vallás-erkölcsi kultúrával, ha szeretjük Izrael erkölcsi létét és fönmaradását, ha van bennünk nemes törekvés, vallásunkhoz hűség, jogosult önérték és becsvágy, ha föl tudjuk érni ésszel, hogy mieinknek vallás-erkölcsi nevelése, vallás-erkölcsi műveltsége fontos dolog: akkor világos előttünk az út, mely az új világtörténelmi korszakban számunkra megnyílik, a földet, mely az áhítva várt áldásos békekorszakban munkásságunkat vezérli és az nem más, mint régi kincseink kultusza, az emberiség koncertjében történelmi hivatottságunk vállalása, vallásunknak piedesztálra emelése, vallásunk minden szépségének, nagyságának és nevelő erejének tiszta világlatba helyezése és hatékonyá tétele. Új idő kezdődik és a mult sokféle szégyenével lealkonyul az a kor, amidőn elnyomottsága és prekárius helyzete következtében a zsidó röstelte, szégyelte egy átmeneti félszeg és zavaros idő tartama alatt a maga zsidóságát és vallását, és elkövetkezik az az idő, mikor a magyar zsidó ifjúság öntudattal telve büszke lesz vallására. Ki kell fejtenünk a kellő munkát és nem kell elcsüggednünk, kétségbeesnünk az eredmény iránt. Nem halottat galvanizálunk, csak alvót ébresztünk.

A buzgó imádsággal várt jobb korszak eljövend. Hadd jöjjön hát a világvajadás éve, mi bizva és remélve nézünk elébe. *חלל שנה וברכותיה* Köszöntsön be az újesztendő az egész emberiségre gazdag áldásával. Mi csak tegyük kötelességünket és kövessük bölcseink szavát: „*Légy erős, mint a párdúc, rettenthetetlen mint az oroszlán, gyors, mint a zerge és könnyű, mint a sas megtenni Urad, Teremtőd akaratát!*“

Oppenheim:

Kol-Nidre előtt

PATAI JÓZSEF: KÖNYÖRGÉS HÁBORÚS ÚJÉVRE

Midőn majd templomaitok öblös mélyén
Fölsír a szent kürt búgva, nyöszörögve
S szemetek látja künn az éjek éjén,
Odvás árokban s sziklák meredélyén,
Apák, fiúk vére hull köre, rögre, —
Kialtsatok kiáltva, könyörögve:

Seregek Ura, kié halál, élet,
Ezer vétekkal, bűnnel bűnözénk,
De óh, tekints közénk,
Világod koronája, nézd, mivé lett,
Leselkedő kígyó, vergődő féreg —
És íme lön
Az ember miként a fű a mezőn,
Mit letípornak, lekaszálnak,
Még el se hervadt, el se száradt —
S lön vér az esőnk, könny a harmatunk,
Sírás, sóhaj, jaj altatódalunk
S lön díszünk gyász, énekünk síralom,
Kertünk temető, rétünk sírhalom.

S midőn melleteket veritek gyónva,
Mondjátok halkán, bűnbánón: „Osámnu!”
Világok építője s lerombolója,
Osámnu! vétkezénk Igéid ellen,
Vétkeztünk vágyban, szóban, szerelemben,
Akartuk, nekünk nyiljon minden rózsa,
A nap sugárait csak nekünk szórja,
Miénk legyen kéj, gyönyör, öröm, illat,
Nekünk ragyogjon minden orom, csillag,
Miénk legyen minden — és fájt mi másé,
Éj volt nekünk, mi másnak tündököl,
És lön erőnk a rablógyilkolásé
S reményünk, bizodalunk az ököl,
Hitünk erőszak, bálványunk arany,
S a szenvedély, vágy, gög határtalan.

És könyörögve könyörögjetek:
Mí Urunk, kié földek és egek, —
Ha szívünk kérgén bűn fekélye támad,
Tied az irgalom, a bűnbocsánat.

Szent áldozatok lelke száll Eléd,
Szólj a Halálnak: „Elég volt, elég!”
S add vissza nekünk
Nyugalmunk, csendünk, házunk, menedé-
künk,
Nappal a munkát és éjjel az álmat, —
Új szívet adj s belé új boldogságot,
Óh, tépd ki lelkünköl az irigységet
És vess minden háborúságnak véget,
Mí kéz, ne romboljon, óh, csak se-
gítsen,
Mí tűz, ne pusztítson, csak melegítsen,
Mí fa, legyen gyümölcse, virága
És ne legyen soha mankó az ága. —
Legyen vetésünk, aratásunk áldott,
Fordítsd felénk örök Világosságod
És Bölcsességed s Szépséged s Erőd. —
Vigasztald meg az árvát, szenvedőt,
Áldd meg halottak fénylő üdvösségét
S az élőknek adj életet és békét.

Oppenheim :

A rabbi áldása

DR. HAJDU MIKLÓS: AZ ÚJ TEMPLOM

— Roshasonói emlék Dombóvárról —

Ékkor is a nyárutó és a koraőszi szelíd sápadtsága találkozott. Mi jelentette nálunk a nagy napok közeledtét? Az, hogy mértéket vettek nekünk a téli ruhára. Meg az, hogy sötét hajnali órában nekiindultunk édesapánkkal, egyikünk lámpást vitt a kezében és mentünk, botorkáltunk szlicheszre. Előbb bekopogott a templomszolga is, hogy el ne aludjunk a bűnbánás hajnali roratéját. És abból is észre kellett vennünk, hogy búcsúzik a nyár, jön a rasesone, — hogy a szomszédban, pont átellenünkben, délelőtt és délután egyszerre csak felhangzott az uneszaane tajkef, az ólénnü, meg az ünnepek sok más, lemondással teli, bánatos melódiája. Mi ez? — kérdezheti tőlem a beavatott. Arról tudok, hogy újév előtt, elul hónapban minden reggel megfujják a sófárt, de arról bizony nincs parancs, hogy az ünnepi zsolozsmákat ünnep előtt elő kellene venni. Valóban így van. De tessék figyelembe venni, hogy velünk szemben Kutner bácsi lakott. Hítes mestersége szerint magyar szabó, aki egész esztendőn át szorgalmasan varrta a zsinóros dolmányokat és sujtásos nadrágokat. Nyár vége felé aztán új nótára füleltek a legények a műhelyben. Szomszédunk Gödrére készült. Gödre, Gudisa, Nak, Kercseliget, vagy más derék falu kis alkalmi községe őt vitte el évről évre műszef-baltfilenek. Amí nagy sor ám. Egy fokkal több a sachrisz-előimádkozónál — mit egy fokkal!? Még tizzel is több, ha számba veszem, hogy Kutner bácsi a sófárt is vállalta. Hát mondom, délelőtt, délután, mi már augusztusban hallottuk (és bevallom: örömmel hallgattam, még igyekeztem meg is tanulni a nigeneket) a gödre-i ünnepek muzsikáját. Ez a nyár búcsúzója. Ilyenkor érett már a szőlő és hozzák már a váraljai asszonyok az őszi barackot. Egy-két hét és gondos ember megveszi a templomi ülőhelyét. A nagymosás már meg is volt és patyolatfehér a halotti ruha, amit újévkor és engesztelőnapkor magára ölt az édesapám. Hallom, a vajasasszony nál megrendeli az édesanyám a lépesmézet is, ami az újévi kalácsot édesíti meg majd.

A nekikészülés mindig ilyen. Lázás buzgalom: már ebben is tükröződik az áhitat és istenhit bensősége. Hanem, ha így harminc esztendő távol-ságának színes melankóliájába nézek vissza, meg nem értem, hogy' miképpen történhetett, hogy erre a rasesonéra is éppen úgy készültünk, mint a többire. A faluról bejöttek a rokonaink, meg-nagyobbodott az asztalunk, még több gyerek szorult a hátsó szobába és el ne felejtjük, ünnep előtt délután a mosóteknő átalakult fürdőkáddá. Hogy aztán szépek, tiszták voltunk, megkaptuk az új ruhákat. Szezon ide, szezon oda, a téli ruhá-

kat. Az őszi ünnepeken, ha akár nyári napsugár is incselkedik az ősszel, így dukál. Mint ahogy husvétra való a nyári holmi. Új ruhában, új kalapban, új cipőben, aztán elindultunk a templomba. Ahova ezúttal nem csupán imakönyvet vittünk, de egy fehér asztalkendőben a kítlt, a taleszt, az ünnepi machszorokat. Igaz is, micsoda szenzáció: a héten magyar machszort vettünk. Ilyent se láttunk még eddig. Hát mondom, mentünk a templomba. A szomszédok, derék, jóra való népek, szinte velünkérző áhítattal mondták az adjon Isten jóestét. Söpörték az utcát és nekem olyan jól esett az a gondolat, hogy ők is a mi ünnepünkre készülnek.

Odaérünk a templomba. Ahogy újév estéjén illő, megrázzák egymás kezét az emberek, minden jót kívánnak egymásnak. De a szemek boldogabban, vagy inkább büszkébben villannak. Elégedett mosolyra derülnek az arcok, mintha azt mondanák egymásnak: látod, ez a mi templomunk! Látod, készen az új templom! Milyen szép, milyen nagy, egészen városias! Van ebben a büszkélkedésben egy kis háládatlanság is. Mert a büszke, örvendező szívek, ahogy az új templomért hevülnek, bizony egészen megfélekednek a régiről, a fehérre meszelt, alacsonyabb kis hajlékről, ahol az öregek imádkoztak.

Az új templom új helyein elhelyezkedik a közönség. Hatesztendős gyerekésszel mi az, ami engem megfog, ami szememet és gondolkodásomat foglalkoztatja? Legelőbb is, hogy szép ez a sok gyertya, nagyon szép az aranydíszes frígyszekrény. De mért nem új itt minden? Lám, a függő gyertyatartók a régiéek. És a frígláda függőnye rövid, a régi templom méreteihez készült. Középen még hiányzik a nagy csillár, pedig az aztán a csoda, több, mint harminc gyertya ég majd benne. Azt mondják, negyven gyertya. A roshasono-esti ima véget ér. Nem volt se beszéd, se külön imádság: a templomot felavatták. Nincs a községnek papja. De egyébként is, ha ezek a hívő, jámbor lelkek kitárnák hitük tartalmát, azt mondanák: nem az új templom a fontos, hanem az, hogy megemlékezés napja vagyon, a világ teremtésének napja...

Másnap csak úgy kora reggel kezdődik az ájtatoskodás, mint máskor. Hanem azért az új templom mégis foglalkoztatja a híveket. A legkisebb tisztségek is megnőnek egyszeriben. Ki emlékszik például a falusi imarend beosztásában arra a kedves, öreg bácsira, aki évről évre el nem engedi a világ minden kincséért sem, hogy ő kezdje a reggeli imát és ő vezesse a korakelők ájtatoskodását „jistabach“-ig? Utána lép elő aztán még pihent erővel a sachrisz-baltfile. Hát a megkezdőnek ez a tisztsége most már — ebben a nagy, magasablakú, erkélyes, városi templomban — nagy sor ám. Tessék méltósága szerint megbecsülni. Mondják is évődve Steiner bácsinak, hogy úgy énekeljen ám, ahogy egy igazi, vérbeli chaznhoz illő. És Steiner bácsi, aki különben tisztos, derék, gabona-

kereskedő, méla futamokkal igazolja, hogy ismeri ő az éneklőmesterek üzanszait is. Megérdemli, hogy a jomkipuri minchát is neki osszák ki. Ahogy ez hosszú-hosszú idő óta dukál is neki.

Hanem az új templom, ha a középben is van az emelvény, modernségre mégis kötelez. A fiatalok kitalálják, hogy Kaposváron, Pécsen, meg Pesten pauzák is vannak. Régi módí dolog az, hogy hajnalban elkezdődik az imádság és tart megszakítás nélkül délig, a muszaf végéig. Az öregek ott benn maradnak, nem is reggeliznek, ilyenformán újévkor a maguk akaratóból félbőjtöt tartanak. Most megcsinálják a szünetet. Nem nagy időt, mindössze egy kis félórát engedélyeznek a reggelire. Aki a maga jószántából megtoldja valamivel, hazamehet. Mi messzebb lakunk és az édesapám kiszámítja, hogy a tórákívevést elmulaszt-hatjuk, nem is megyünk mi haza. A Hauzer bácsiéknál reggelizünk. Amít úgy tessék érteni, hogy odahozzák nekünk hazulról az ünnepi süteményt, hozzá egy kis szállót és éppen csak pár lépcsőt kell lefelé menni a templomudvar alsó részébe, hogy elköltsük a reggelinket. Régi szokás ez már, mint amilyen régi embere Hauzer bácsi a községnek. Valaha ő volt a kis dombóvári község egyetlen és legfőbb előimádkozója. Aztán jött melléje a főkántor, Weisz Majer uram. De lám, mire az új templom felépült, Weisz Majer is avanszált: a nyolcvanas évek törvénye rabbihelyettes és anyakönyvvezetői címet adott neki. Tudós, jámbor férfiú. Mond-e még nekem valaha valaki olyan szép történeteket, mint ő, aki a fiúk vallásoktatását is vállalván, be vonzóan, mennyi érdekességgel mesélte el minden szombaton reggel nekünk a szentírás soros leckéjét. A főkántori tisztet utána új ember, fiatal erő: Frey Izrael viselte, énekesmester a javából, az új templomnak ő a művészi érdekessége.

De tartsunk sort. A Hauzer bácsi reggelije mellett ne fúsunk el olyan gyorsan. Akik itt összetalálkoztak, öregek, fiatalok, férfiak, asszonyok, ezt a kis falatozást olyan mellékes ügynek minősítették. Pár percig tartott az egész, de itt viszont kialakult az új templom premiérjének első kritikai konferánsza. Illetékes volt-e az apám, nem-e, valóban nem tudom, de

hozzá adresszálták íziben a panaszokat. Igaz, később templomelöljáró is volt az apám, de ezidő szerint chevragabe, úgy látszik azonban, a hatáskörök megosztlása nem olyan szigorú. Meg aztán az elnök, Reiner Adolf uram, nehezebben megközelíthető egyéniség, kemény vágású, szegedi magyar ember, tekintélytartó férfiú, aki elé nem merészkednek minden apró gravamennel. Hallom is, hogy az apámnak beszámolnak az asszonyok: Honig bácsi, a karzaton nagy a légvonal. Az ablakokat nem lehet jól kinyitni. Szűk a feljáró. Elkelve még néhány gyertya. Ésatöbbi... Mind-ezen majd ünnep után segítünk: igéri az apám.

Van azonban halaszthatatlanabb hiba is, amít ki kell javítani. Ahogy az ovinu-malkénunál a frigyszekrényt ki akarják nyitni, uram isten, kiderül, hogy a függőnyt széthúzó gépezet makacs-kodik. Ez nagy baj és a büszkeségünket is érinti. Mivelhogy az új templom nem jelentéktelen újsága ez a szerkezet: úgy kellene a függőnynek elhúzódnia, hogy a samesznak nem kell a lépcső-

Oppenheim :

Templombavezetés

Oppenheim :

Ünnepi búcsúztató (Havdala)

kön felmennie a frigyladához, de lent, oldalt ügyesen elintézi ezt az új gépezettel. Mi haszna a haladás csodájának, a masina nem működik. Hiába minden erőlködés, hiába vizsgálódik nagy szakértéssel maga a vasúti mérnök, az építész, a gépezet nem szuperál. Ezen pedig segíteni kell. És ezzel a munkával szabad, kell is foglalatzkodni, végre is a tóraszekrényt fel kell többször nyitni. A reggeli szünetjében Weisz Majer, aki az imént sírta el megindító melegséggel az ovenut, megigazítja a függönyt. Kikapcsolja a zsinórt az új gépezetből és visszaáll a régi rend. A samesz — status quo ante — megint felmegy majd a lépcsőkön és elhúzza saját kezével a függönyt. Az oldalt elrejtett gépezet detronizáltatott. Győzött a konzervatívizmus a haladás felett. Ennek ma harminc esztendeje, de még ma is csak egy fehér deszkán látható a modern gépezet nyoma lent, az előimádkozó pulpitus mellett. Nem helyezték vissza uralmába a modernséget, amely ilyen galibát okozott az első roshasonon.

Más, nagyobb baj nincsen. A nagyünnepeken igaz, szűk a templom, de ez a diagnózis is har-

minc évvel ezelőttről való. Ma már, hogy könnyes szemmel nézek jó apám, meg a többi öregek helyére, akik az igazak kertjében alusszák örök álmukat, nem szűk bizony ez az istenháza. Kisebb a község, megfogyatkoztak az erők. Steiner bácsi, aki az előimádkozásban való kíséret kiténtetését holta napjáig megkapta és aki soha, soha nem ült le helyére a templomban, de mindig állva végezte ájtatoskodását, elment szintén a régiekkel, az elnökkel együtt, aki a község gyűléstermében halt meg, amikor Mózes szavait idézte hívei előtt... És nekem ma is a legfelelhetlenebb bűnvallomás a Weisz Majeré, aki lelke minden érző melegével sírta el az ovínu malkénut... Sejtí-e síri álmában, hogy amikor a vonatom a Semmeringen alól, Leoben mellett robog el, rája emlékezem? Ebbe a kis stájerországi községbe került később rabbinak és minden egyébnek, itt is halt meg.

Az öregek maholnap ott, a dombóvári templomban, az én gyerekkori pajtásaim, akikkel abban az udvarban éltük életünk tavaszát. Eszükbe jut-e vajjon az ideí roshasonon, hogy vagy harminc évvel ez-

előtt büszkén mentünk be az új templomba? Én az avart járom, — és a dombóvári templomban ma már villamosvilágítás szórja a fényét. De a régi gyertyatartókban, amit a régi mizrachchal együtt hoztak át a régi templomból, ott vannak még a gyertyák. Akkor azt kérdeztem: mért hozták át ezeket a régi módi csillárokat? Ma, ahogy a multba visszanezek, miért ölelem át nagyobb szeretettel, nagyobb melegséggel és szívbéli áhitattal a régi templom kellékeit? Az édesapámmal, az édesanyámmal vagyok ilyenkor. És hallom, amint a roshasonói muszaf után megfujja az apám a sófar harmincas szeriesét, hogy a szent hangokat hibátlanul hallja, aki tán vaia-mely okból nem hallotta volna őket... Aztán a Hauzer bácsi taleszba és kendőbe burkolja a sófart és mennek egy beteghez, aki nem jöhetett ma templomba. A beteg ágyánál az apám ismét megfujja a sófart... A világ teremtésének napja ez...

A Mult és Jövő művészi kivitelű bekötési táblái kaphatók a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 2 korona 30 fillér.

PATAI EDITH: OPPENHEIM-KÉPEK

fantáziánk telítve van messze, ismeretlen mezők sohasem látott borzalmaival, a fülünkbe egy pokoli koncert távoli krescendója zúg — de Oppenheim békét lehelő, tiszta, lélekhez szóló képei talán kedvesebbek nekünk, mint valaha. Csendes, halk ritmusú szombat délutánok, pénteki gyertyák sugárzása, régi szederesték elhangzott dallamai — és múdezek felett a régi zsidó élet szent, nagy békessége.

Régen, régen egy kedves, meghitt, ó-dívatú szobának falát mélyítették, tágitották számomra az Oppenheim-képek. A szoba illett a képekhez és a képek a szobához. A képen égtek a szombati gyertyák és az asztalon is égtek, lobogtak, sugároztak és csillogtatták a sokágú gyertyatartók mintázott ezüstjét. De legszebben csillogtak két mélységes, csodaszép szemben, amelyek egy hervadó, finom halovány arcból ifjan és kéken ragyogtak elő — a nagyanyám. A fehér habos szombati főkötőjének a fazonját, mintha az Oppenheim képéről vette volna. A halványlila selyem ruhája halkán zizegett, suhogott, mikor fáradt, kékeres kezét felemelte, hogy megáldja a péntek esti gyertyáit. Ő és az Oppenheim asszonyai ott a képeken még rokonságot tartottak és épp így a bútorok, az öblös karosszékek, a gyertyatartók és a havdalah füszeres ezüst tornyocskája. A képek zenéje, amely ünnepestéken halkán áramlott, terjengett a szobában összeolvadt a régi ház himnuszával, amellyel a szombati menyasszonyt üdvözölte. Oh régi, régi péntek esték ott az aranyrámába foglalt Oppenheim-képek alatt! Egy régi világ, amelynek munkás, egészséges, egyszerű életébe az ünnepek vitték fényt és hangulatot. A péntek esték és a szombat délutánok aranyfonalak a hét szürke köntösében!

Oppenheim korának jellegét a társadalom ébredő szociális érzéke és humanizmusa adja, a kis emberek élete iránt való érdeklődés, amelynek Victor Hugo, Dickens és Auerbach művei részben jelentőségüket és elterjedtségüket köszönhetik. Ezzel az áramlattal kapcsolatban a régi zsidó élet is az érdeklődés körébe kerül. Így magyarázható, hogy Oppenheim, akinek ifjú fejlődésére egy Benzel Sternau gróf gyakorol befolyást,

akinek jóakarói és tisztelői között ott találjuk bajor Lajost, a weimari nagyherceget és Viktor Emánuel, aki élénk összeköttetést tart fenn Börnével, Heinevel, Goethével és Thorwaldsennel — mind e hatalmas szellemi behatások közepette, szinte egész művészi képességét a régi zsidó élet festésének szentelte. A tárgy iránt mélységes szeretet, amelyet még a szülői házból hozott magával, párosul benne a művészi készség és kifejező erő teljességével. És így nézve a zsidó életet, meglátja a mélyről fakadó örömeiket és meghallja a gettó zsibongó hanghullámai között az ünnepi zsoltárokat és a tavaszi dalokat. Szombat délután, mikor a családfő boldog, önfelelt álomban dül hátra a mély karosszék támlájára, a ház leánya és a vendég talmudista között halkán és szemérmesen bájos gettó-idill szövődik — a kol-nidré este hatalmas, megrázó hangulatában, a fehér halotti köntösök közé az ifjú házaspár búcsúzása a templomajtóban, az életnek a színét vegyíti — a templom ünnepélyes levegőjében a boldog apa magasra emeli kicsiny gyermekét a tóra felé — elégedett, figyelő arcok

Oppenheim :

Péntekeste

veszik körül a fiút, aki kedves komolysággal adja elő a bar-micvah szónoklatát — és boldog fényesség sugárzik a házban, a régi mivű bútorok között, mikor az apa templomba indul fiával, vagy amikor megáldja gyermekeit a szombati áldással.

De ime, ezen az utóbbi képen a családfő háromszögletű kalapját már az akkori „modern“ divattól vette kölcsön és a régi ódivatú strámlis zsidót csak a házitanító képviselő, aki szerényen húzódik meg az ajtó mellett. És ime, ezekbe a régi zsidó életnek szentelt képekbe is beleszól néha az újabb kor szelleme, a régi formák szorosán kovácsolt acélpántjai között is utat tör magának és itt-ott a régi divatú asztalok mellett, a régi mivű kandela-berek fényében Mendelssohn-féle zsidókat látunk, akiknek átfinomodott, szellemes arca filozófiai viták nyomait viseli.

Oppenheim maga is érzi, hogy egy lassan, de biztosan letűnő világot ölel magához, hogy ő talán az utolsó művész, akire ez a világ a közvetlen megtermékenyítés erejével gyakorolja hatását. És ezért egész lelkével figyel, mint egy távolba haló, gyönyörű melódiát, amelyet meg akar őrizni az utókor számára.

NEMÉNYI ENDRE: ALKONYAT A JORDÁNON

Jordán vizével játszik az alkony
S reá csökolja tűzsugarát,
Jordán vizénél alkonyi szélben
Drága meséket suttog a nád...

Suhan a csólnak... egy régi nótát
Valaki rajta halkán dalol,
Jordán vizére rászáll az este
S ezüstös fátyolt terít a hold.

Jordán vizénél suttog a nádas,
Tavasról, fényről, multról beszél,
Halk meseszárnyon beszél a nádas
Messze nyugatra... kelet fiának
Elhozza lágyan az esteli szél...

Oppenheim:

Bar micva-előadás

LÓRÁNT MIHÁLY: BÚS PÉNTEK ESTE

Bús péntek este: láttad már a lángot,
a pusztulást és hallottad az átkot.

Bús péntek este: fájó, igaz élet,
elkisérsz mindig, együtt élek veled,
elkisértél a néma éjszakába,
a hideg télbe, majdnem a halálba,
velem voltál, mikor fájt minden nekem.
Megint velem volnál, ha jönne végem?

Bús péntek estén volt a csend oly rémült
s feszült mindenünk, a fejünk már szédült,
ott voltál velem a nagy csendben némán,
az éjben, vérben, fagyban a hegy ormán:

Isten! Akkor is ott jártál felettem,
mikor szürkült már minden körülöttem,
láttam szobámat, láttam az anyámat,
égő gyertyákat, imádkozó száját,
eszembe jutott egész kicsi életem,
a létezőm, a vágyam, a szépem.

Belém vésted nagy Isten ezt az estét,
belém markoltál, megráztál, szerettél.
Bús péntek este, Isten ujjá, szent éj.

(Bajza-utcai hadikórház)

KACZÉR ILLÉS: AZAZIEL ANGYAL

Lendvai Istvánnak, küzdőtársamnak, ajánlom szeretettel

„Látták pedig az Istennek fiaí az ember leányait, hogy szépek volnának, és vettek magoknak feleségeket mind azok közül, akiket kedvelnek vala.“ (A Teremtésről való Könyv VI. 2.)

1.

Reggeledett. Az öreg Lámek, Matuselah elsőszülött fia, ott ült a keskeny pallón, amely nyurga cölöplábakon szaladt be a tóba. Horgászott az öreg Lámek. Lábaféje ázott a vízben, barna lábaszára mint két kérges támasztócölöp nyúlt fölfelé a vízből. Kissé görnyetegen ült a pallón, de izmos mozdulatlan-ságban. Még a keze se reszketett, noha hosszú-hosszú ideig tartotta előre öreges karját, amelyen már csontraaszott a bőr. Maga a horognyél messzi ráhajlott a tótükörre és sűrűn bókolgatott a szélnek, emlékeztén nád-korára, amikor a víz szélén hajladozott.

Efron, az unokája, mellette kuporgott az öregnek. Szótalan volt, csak bámész legényszeme volt beszédes. Nagypját nézte, meg a pedzöt, amely egy ideig nyugodtan pihent a vízen, majd nyugtalankodni kezdett. Itt a hal! — ujjongott magában Efron. Rándítgatott a vállán és kapkodta fölfelé a kezét. Mintha önála lenne a horog és nem az öreg Lámek kezében.

A vénember türelmesebb volt. Moccanás nélkül ügyelte a pedzöfácska játékát. Megvárta, míg elmerül. Azután egyetlen biztos mozdulattal kitépte a vízből a horgot. Lógatta a levegőben és szemmel méregette a pompás lazacot, melynek kövér testén ezüstösen csillogott a nap.

Efron felugrott és leszedte a horogról a zsákmányt. Bajolt vele, mert a hal elevenkedett: vissza akart siklani a vízbe. A legény körülmarkolta, magához szorította; óvatosan lépkedett vele a pallón s a vesszőkosár fenekére dobta.

— Ma már ügyesebb vagyok — mondta nagypjának. — Ha ma jönne fürdeni Cilla, megfogom és nem ereszteném ki a kezem közül.

Lámek a horogra szúrta a húsos csalétket és messzire bedobta a tóba. A fiú folytatta:

— Olyan volt, mint horgon a lazac. Viháncolt, vergődött, míg végre kiszabadult a karomból. Az-

tán eliramodott és futott, mint a sebeslábú strucc. Elbujt előlem az erdőben. Késő éjszakáig kerestem. Szólitottam a nevéen és suttogva hittam, mintha az anyja volnék. Nem jött. Hajnaltájt mentem haza. Olyan fáradt voltam, mintha magamat hajszóltam volna.

— Még nem ébredt fel a szűzleány, Efron.

— Aluszik?

— Még aluszik, mint a csukott bimbó reggel. Még aluszik a szűz. Te csak költögesd. Ha rá-találsz, fogd meg. Ha kisíklott, fuss utána. Ha már nem látod, akkor is szólitgasd. Mint déli-szélben a bimbó, fölserken a leány és kibontja neked titkait. S ha fölserkent, hívnod se kell. Maga jön hozzád s a melledhez dörgöli a vállát.

— Jó volna már, ha jönne. Hiszen én nem akarom bántani. Amikor tegnap megfogtam, megijedt tőlem. Pedig mondtam neki, hogy nem bántom. Csak üljön le mellém a pallóra és nézzük a vizet.

Lámek nem felelt. Efronból áradt a szó.

— Reggel, ha kopácsol a harkály, felriadok és azt hiszem, ő kopog. Ha szól a kakuk, futok az erdőbe, mert ő hívogat. Ha madár surran el

Oppenheim :

Kihallgatás

mellettem, ő járkál körülöttem. Mindenütt ott van és sehol sincsen. Meg szeretném fogni a kezét, hogy üljön le velem a fák alatt, ahol a madarak énekelnek. Csak üljön le mellém, Lámek atyám, egyebet nem akarok tőle. Tele van a mellem sóhajtással s minél többet küldök ki belőlük, annál nehezebb a többi. Ha mellém ülne, szorosán mellem, ha érezné a testem az ő puhaságát, egyet sóhajtának és kiszakadna belőlem minden vágyakozás.

— Majd melléd ül, Efron. Ő maga hív majd a fák közé, ahol a madarak énekelnek s a tónádasába, ahol nem jár ember fia. Várj türelemmel. Ha kibomlik az ő szűzisége, maga vonja el a kezedet, hogy simogasd meg a vállát, a karját s az érlődő ágyékát.

— És ha előbb meghal?

— A fiatalok nem halnak meg. Csak az öregek. A vénember, aki már rég ölelte a leányt, aki fiakat nemzett és lányokat. Az asszony, aki már eldajkálta az unokáit. Csak ők halnak meg. A fiatalok nem halnak meg, amíg nem éltek.

— Én úgy félek, öreg Lámek, hogy meghal. Hogy mire mellém ülne, nem lesz sehol. Hogy valami vadállat széttépi. Hogy rablómadár elragadja. Hogy ember elrabolja. Szeretnék velelenni mindig, hogy megóttalmazzam. Mondjátok meg neki: jöjjön hozzám. Üssünk sátort és legyünk együtt. Én megvédem, én vigyázok reá. Miért nem jön az én sátoromba Cilla?

— Előbb csak készítsd el azt a sátort. Mire fölépítetted, észrevétlen az oldalad mellé lopózik és segít a munkádban. Vagy éjszaka, ha lefekszel, ott találod őt a fekvőhelyeden.

— Én fölépítem a sátort. Még ma hozzáfogok. Úgy-e, jössz segíteni, öreg Lámek, hogy hamarabb legyen készen.

— Csitt! — szólt hirtelen az öreg halász és elkomorodott az arca.

Efron a vizet nézte: talán hal kerülgeti a horgot, hogy csendben kell maradnia. De a pedző nyugodtan ringott a tó apró fodraín.

Lámek fölfelé neszelt.

— Az imént a halálról beszéltünk — mondotta komolyan — s én öreg ember vagyok. Nagy szárnyak suhogását hallom. Matusélah atyám is hallotta a szárnyakat, mielőtt meghalt.

— Nem halsz meg, Lámek. Még föl kell, hogy építsd a sátrat. Nem halsz meg, te még erős vagy és konok. Nem a halál suhog erre, karvalyok kergetik egymást valahol. Én is hallom a szárnyak csapkodását. Nem halsz meg, Lámek atyám.

— Te is hallod? Akkor nem halok meg. Csak a halálraszánt hallja. Te nem halsz meg, mert fiatal vagy és élned kell, hogy fiakat nemzzél. És én se halok meg, mert te is hallod a szárnyakat. Hallod-e még, Efron? Úgy-e, hogy hallod?

2.

A föld állatai megteltek csudálkozással és félelemmel, hogy eljöttek az égből az Isten fiai.

Amikor jöttek, olyan volt a szálltuk, mintha csilagsereg közelegne, vagy mintha szivárványdarab szakadt volna le a mennyek kapujáról. A nemeskövek színe ködlött körülöttük s a szárnyuk csatogását a föld egyik sarkától a másikig hallotta minden élő.

Samjaza angyal vezette a sereget. Ama kétszáz, akik a fényes Trónus garádján szítottak lázadást, mondván:

— Kicsoda az ember, hogy Ő nekiadta a földet? Nosza menjünk és hódoltassuk meg, hogy miénk legyen az uralom a földnek kerekén.

A Hidékel forrásai táján szállott földre a kétszáz angyal. Az Arád csúcsát lebegték körül. És leereszkedtek a hegyre, mint a felhő.

Amikor látták a hatalmas hegyeket, miken zöld bárányok gyanánt göndörödtek az erdő fáí, a tavakat, ahogy nyugodt szemekként tekintettek az égre, a patakokat, akik mint ezüst gyíkok szök-döstek a sziklák között, a távoli mezőket, melyeket ékköves övvel öveztek a napsütötte folyók: fölzengett a kétszáz ajakán az ének.

„Szép, szép, szép a föld, szépek és nagyságosak minden ő teremtményei . . .“

Amikor énekeltek az angyalok, két szárnyukat az égnek tárták, két szárnyukat a halántékuk fölé illesztették, harmadik pár szárnyukkal pedig befödtek a szemérmüket.

Az ének pedig szárnyalt által a hegyeken, végig a völgyön és a rónán. Megremegtette az erős bérceket. Felforraltta a hűvös óceánt. Virulás illatát lehelte a tikkatag sivatag fölé. Zengett a füveknek és a fáknek, a violának és a jegenyének, embernek, baromnak, csúszómászonak, halnak és madárnak. A teremtés mámorát érezte újból a föld. Sietséggel megnyíltak a neszelő nyílások s még a halottak füle is hallgatózott, amikor fölharsogott az alkotás első napjainak kórusa.

Az ember fiai körülvették az Arád hegyét és arccal a földre borulva mondták:

— Eljöttek hozzánk az Istennek fiai: az ő szavuk édes es félelmetes, az ő szívük jóságos és kemény.

A kétszáz angyal leszállott a hegyről. Samjaza harsány hangon szólott:

— Asszonynak szülöttei, akartok-e engedelmes alattvalóink lenni?

— Akarunk, — feleltek a megrettent emberek.

— Királyaink vagytok, isteneink vagytok.

— Keljetek fel.

Az emberek felemelkedtek a porból. Az öregek, az ifjak, az asszonyok meg a szűzleányok. Azaziel angyal szólott:

— Nézzétek az ember leányait. Hamvasak és haloványok. Rózsásak és délcegek. Mintha testvéreink volnának.

— Szépek az ember leányai! — kiáltotta Asradel angyal.

— Szépek az ember leányai! — ismételte Barchiel angyal.

— Szépek az ember leányai! — harapózott el a kiáltás. Amazarok mondta Tamjelnek, Tamjel mondta Armersnek, Armers Akíbeelnek. És ugyanegy csudálattal mondták mind az angyalok.

— Szépek az ember leányai!

S mintha az istenség dicséretét énekelték volna: két alsó szárnyukkal elfődték a meztelenségüket.

3.

— Jer velem Cilla, — szólott Azaziel angyal — nézni akarom a földi kerteket. Nézni akarom a messzi réteket, amik idáig láttatják pompájukat. Látni akarom a földet, a nagy Míves legékesebb alkotását, amelyről dicsőítés, magasztalás, ének zeng odafönn az ő cselédinek ajakán. Jösz-e velem, Cilla?

— Megyek, Azaziel angyal. Ha az égi mezőkre hívnál, oda is mennék veled.

A patak mentén indultak el. Ifjú fehér nyirfák bókolgattak a víznek, erős fűzek ágai csókolgatták a vizet. Zöld indák hálója kötözte egymáshoz a fákat és a borzas bokrokat: hogy a víz magával ne csalja őket. A málna meg az érett szeder kéken s a viola színeiben hevert, ezer meg ezer egy-egy lépés közelében. Tele volt szórva velük a föld. A hajnali derengésben szerények voltak és titokzatosak, mint nyárutó éjjelén a csillagok.

Azaziel lehajolt. Marékravalót szedett a gyümölcsből. Nyujtotta Cillának:

— Olyan a hamva, mint a bőrödé. Úgy ingerkedik az inyemmel, mint a te szájad. Én nem merek a bőrödhöz nyúlni, Cilla. Félek, a hamvassága mulandó, mint ezé a gyümölcsé; félek, hogy letörlöm. Én nem merem megízlelni ezt a gyümölcsöt: én még sohasem ettem gyümölcsöt.

— Sohasem ettél? Az égben, ahonnan jöttél, nincsenek gyümölcsök?

— Nincsenek. Az angyalnak szája van és nyelve van, de csak azért, hogy énekeljen. Enni nem szoktak az angyalok.

— Soha?

— Soha. Amióta itt vagyok a földön, kívánom. Áhítom az ember eledelét. Éhes vagyok.

Megízlelte a szedert.

— Az ize édes s a szaga betölti az orromat. Jó gyümölcsöt enni. Jó éhesnek lenni, Cilla.

— Jer velem az almafákhoz, — mondotta a leány. Jer a datolyákhoz. Jer, együnk fügét és pómagranátot, szőlőt, dinnyét és mézet.

Előreíramodott. Azaziel úgy szökdelt utána, mintha félne, hogy el akar futni előle.

Az almafák alatt érte utól. A vállára tette a kezét.

A leány a fára mutatott. Azaziel angyal a lombok közé ágaskodott s két almát szaggatott. Az egyiket Cillának adta, a másikba beleharapott.

— Az alma is izes. És illatos. Más az ize, meg az illata, mint a szedernek. Olyan az alma, mint a te vállad.

Cilla megrázkódott.

Ira Jann (Jaffa)

Illusztráció Bialik verséhez

— Júj, milyen erős fogaid vannak! Nehogy megharapd velük a vállamat. Gyere a datolyaligetbe.

Kövér pázsiton haladtak egymás mellett. Buja volt a fű és nyoszolyának kívánczó. A szüz Azaziel mellébe fúrta a vállát. Egyszer-egyszer fölnezzett az angyal naptól lángoló arcába, azután lehorgadt a feje.

— Miért nem emeled hozzám az orcádat? — kérdezte Azaziel angyal. — Örökkön nézném. Nem tudom, mi van a szemedben. Talán maga az Isten, akit odafenn sosem volt szabad néznie. El kellett hogy fedjük a szemünket, ha a trónusa alatt énekeltünk. Aki fölnezzett, megvakult és lehullott az örök pusztulásba. Az isteni fényességből egy szikra ragyog a te szemedben, Cilla. Édesség sugárzik belőle és jóság, lenyűgöző mámor és kötöző parancs. A napba bele tudok nézni: a szemed vakít. Az istenből egy darab guggol a szemedben, Cilla.

A datolyaligetbe értek. Színes madarak cicoráztak a fákon és surrantak el pár arasznyira a föld felett.

— Rázd meg, — mondotta Cilla s egy izmos derekú datolyapálmára mutatott.

Azaziel megrázta s a datolya jégesőként kopogott körülöttük. A leány szedegette és kínálta vele az angyalt.

— Olvadozik az inyemen. Édes, puha és fű-

szeres, mint a beszéd, ami elhagyja szájadat. Most tudom csak, mitől olyan kellemetes a hangod. A sok datolyától, amit megeszel.

— A te hangod, Azaziel, szebb. Hétszerte magasabban harsog, mint a legerősebb férfiú hangja. Tegnap, mikor énekeltél, megállítottad a sólymot, amely a napkorong alatt szárnyalt. Méz és bor a te hangod. Jöjj velem a szőlőbe, Azaziel angyal.

Kikanyarodtak a lígetből s átvágtak a réten. A nap már ontotta tűzét s a mezőn ezerféle virág pihegett. Rezedák, nárciszok, violák küldözték halovány illatukat, fehérliliomok, iriszek bódítottak, tűzpiros szírmok ágaskodtak a fénybe. Rozsdaszínű virágát hányta a sáfrán s a rét szélén, a vízenyős földeken illegette magát a jóillatú nád.

— Meleg van a réten, — mondotta Cilla. Arca égett, mint a tűzliliom. Haját, mely a vállán lobogott, egybecsavarta és boggá kötözte fején.

Azaziel angyal fölemelte két felső szárnyát. A leány fölé tartotta, hogy ne perzselje a nap. A szárnyakon megszelidültek az égő sugarak s a tűzliliom is meghaloványodott.

— Ihol a szőlő, — szólott Cilla s megállott a roskadozó indák erdeje előtt. Egész erdeje volt itt a szőlőnek, beláthatatlan messziségben csavarodtak-bogozódtak egymásba a venyigék. Az öreg-öreg tönkök pár ölnyre a magasba emelkedtek, azután elfuttatták a hajtásaikat. Jobbra-balra, fölfelé és lefelé kigyóztak az indák. A szőlőerdő-szövevény elzárta az utat, csak a szélein kínálgatta embernek szemmel-szájjal ingerkedő gyümölcsét.

— Gyönyörűség! — mondotta Azaziel angyal, aki egy leszaggatott fürtöt mustrálgatott. — Olyan mint a nevetésed.

És égi mosoly árnyallott az arcán, amikor kóstolta a szőlőt.

A leányban aranylott a boldogság. Csak szedgette a fürtöket, de nem evett.

Egyszerre csak fölsíkitott:

— Megcsípett!

Az angyal hozzáugrott.

— Kigyó?

— Nem. Darázs.

Mutatta a karját, amelyen nagy helyen pirodott a bőr.

— Tamjel! Tamjel! Tamjel! — kiáltotta Azaziel. — Gyógyítsd meg a fájást, Tamjel. Szüntesd meg az égést, Tamjel. Jöjj ide, Tamjel.

— Kit szólítsz? — kérdezte a leány.

— Tamjelt, a gyógyító angyalt, aki vele jött Samjazával és a kétszáz szökevényvel. Tamjel a gyógyító, megszünteti a fájást.

— Ne hívd őt. Ne hívjad. Te nem tudod megszüntetni a fájást?

— De tudom.

Rátapasztotta nyelvét a leány karjára, ahol a fulánktól lobosodott. Sokáig rajta tartotta. Amikor levette, behunyta szemét.

— A karod, Cilla, szőlőnél is ízesebb.

— Meggyógyítottad a fájást, Azaziel.

— Nem fáj már?

— Nem.

Azaziel kicsit bánatosan nézte s a leány megbánta, hogy azt mondta, nem fáj. Azaziel nyelve puha volt és forró. S mintha a szívére tapasztotta volna, az egész teste megbizsergett bele.

— Méhek járnak erre, — mondta hirtelen a leány. — Itt méz is lesz valahol. Keressük meg a mézet.

Arra mentek, amerre a méhek szállongtak.

Öreg cserfa odvában megtalálták a lépet. Csurgatta a mézet, mint sárga sugarát az égi aranygolyó. Cilla széles levéltölcsért tartott alája. Amikor megtelt, odaadta Azazielnek.

— Fönn a szivárványos ködben, — mondotta Azaziel álmagon lépkedve a suhogó páston — a ködben, ahol Isten pihen, sokat énekeltem a mézről, melyet a földiek szívébe ereszt az Ő kegyelme. Ez a méz, amit te adtál, édesebb. Édeség a szájban és édesség a szívben.

Cilla a mézbe mártotta két ujját és megnyalta. Újra belemártotta és nyujtotta Azazielnek. Az angyal soká nem eresztette ki szájából a két egybetapadt ujját.

A leány megint olyan volt, mint egy égő liliom a napban. Pedig az égi férfiú még mindig föléje tartotta szárnyát.

— Dínnye! — kiáltott fel Cilla s a fűbe guggolt. — Ha megszomjaztál, Azaziel, törd le a száraról és verd a földhöz.

Az angyal feltörte a dínnyét. És szólt:

— Piros a béle, mint az ajakad belső széle. Mint az inyed. Most az inyedet izlelem, Cilla, az inyedet, meg a nyelvedet. Az orrod áromait is érzem.

A fák közé mentek. A leány leült a földre és nevetett.

— Neved, Cilla. Szőlőfürt a nevetésed. Az ímént megkóstoltam a nevetésedet. Nagyon jóízű volt. Ettem a hangodat is: a datolyában volt a hangod. Beleharaptam a válladba: a halovány alma volt a vállad. Izleltem az ajkadat is: a szederből vérzett az ajkad. Most az inyedet eszem. Az inyed mindennél jobbízű.

A leány közelebb ült Azazielhez. Az angyalnak reszkettek a szárnyai.

— A melled is jóízű lehet. A pirosbimbós melled. A husod is jóízű lehet: a karodon s a két ujjadban minden gyümölcsök ízeit éreztem.

Ismét nevetett Cilla. Ingerlőn, hosszan, boldogan.

— A gyümölcsök gyümölcse vagy, Cilla — szólott Azaziel.

S mintha mennyei fuvolák kísérték volna a hangját, kiáltotta:

— Jer, jer, jer, jer!

Eltárta karját.

A leány az erős angyal ölébe szédült.

4.

Azazielnek megvonaglott az alsó szárnya. Azután leszakadt róla s a földre hullott. Ott kis ideig még vergődött a két szárny, mint a hal-dokló sirály.

S a föld, mint holt sirálynak a tenger, megnyitotta magát és elnyelte az ég fiának szárnyát. Azaziel angyal észre se vette.

5.

Cilla fölnyitotta szemét és mosolygott. Végig-símogatta testét és mosolygott. Megcírógatta Azaziel halántékát: mosolygott; turkált a hajában: mosolygott. Azaziel angyal is mosolygott.

A föld leánya közelebb tudta magát az éghez. Az égi legény úgy érezte, hogy meghódította a földet. S a mosoly, a kissé elalélt, de győztes mosoly, áradozott mindkettőjük arcán, mint egy diadalmi ének.

Azaziel még mosolygott: Cillának hirtelen lehullott arcáról a mosoly. Remegett s az angyal nyakába görcsölte karját. Szemében örvényt vájt a rémület.

— Mi lelt, Cillám?

— Vadállat! — hebegte a leány s a közeli bokrokra mutatott, melyek mögül mintha két izzó szem meredt volna a szerelmesekre.

Azaziel angyal felugrott. A bokrokhoz ment és szétnyitotta. Cilla elsíkkoltotta magát:

— Efron!

Lámek atya unokája volt. Ott kuporgott a bokrok tövében.

— Mit keressz itt? — kérdezte Azaziel angyal.

Efron előlépett. Kezében hatalmas dorongot szorongatott. Nyakát konokul hátraszegte.

— Hogy én mit keresek itt? Én idehaza vagyok. Mit keressz te itt? Te jövevény vagy.

— Mit mondasz, ember?

— Én idehaza vagyok. Itt minden az enyém. A fák, a vizek, az állatok, meg a gyümölcsök. És a leány, aki az öledben feküdt.

— Ember!

— Az enyém. Nekem termette ez a föld, mert a föld is az enyém. Nem a tied, aki itt bitorlod az uralmat. Az enyém az a leány, angyal. Én öleltem őt először. Kisíklott a karomból, de ha te nem jössz, visszajön a karomba. Menj vissza az egedbe, menj vissza egyedül: a leány az enyém.

Közeledett Cillához s nyujtotta érte a kezét.

Azaziel angyal eléje lépett keményen. Magához vonta a leányt s a szárnyát tiltón magasra emelte. Nem szólt egy szót se, de arcán lángolt, szeméből villámlott a harag. Megnyúlt testén végigfolyt a fenyegetés.

Úgy állt ott, mintha nem is éneklő-angyal, de lángoló kérub lett volna.

Efron lapult a tekintete alatt, mint vessző alatt az eb. Azután hang nélkül elsompolyodott.

Cilla boldogan bújt meg Azaziel izmos mellén. Testét büszkeség édes láza verte, hogy im' ez a haragos angyal a kedvese.

— Ó milyen hatalmas vagy, Azaziel! — gügyögte szerelmesen. — Milyen magas vagy, ha fölemeled a szárnyadat!

Hátranézett: eltűnt-e már Efron?

A legény az erdő szélén állott a napfényen. Messziről megfenyegette a szerelmeseket.

Cillát szívenverte az ijedelem.

A dorong Efron kezében magasabbra emelkedett, mint Azaziel angyal szárnya.

6.

Holdatlan éjszaka jött. Az égi mezőn tüzes rózsák bimbóztak, hamvas violák bólogattak, égő szegfűk és tűzliliomok remegtek. Csudamódon kivirágzott az égbolt.

Cilla a friss fűágyon feküdt, arccal a csillagoknak. Álmatagon, messzi-messzi vágyakozással duruzsolta:

— Azaziel angyal, szépen ragyognak a szikravirágok fönn az égi réten. Azaziel angyal, én szagolni szeretném az égi virágokat. Szaggatni szeretném a virágokat, a róteket, a kékeket, a zöld színben pislogókat és mindet, amely változtatja ékes színeit. Azaziel, a te kezéd fölé odáig, szaggas nekem néhányat. Nézegetni akarom őket, szagolni akarom őket, játszani szeretnék az égi virágokkal. A fejemet ékesíteném velük, a hajamba tűzném, hogy sötét éjszakákon, ha eltévedek tőled, rámtalálj. Azaziel angyal, úgy-e hozol nekem virágokat a sötétkék mezőről?

— Hozok, — mondotta Azaziel és boldogan hallgatta a leány hangját, amely már akadozva dudorászott, mint egy álmos tücsök.

Amikor elaludt a leány, fölkelte az angyal és emelgette szárnyait.

— Mire megvirrad, — sugta az aluvónak — itt leszek. Mire fölébredsz, köröttem égnek a virágok, amikre vágyik a lelked.

Meglendítette szárnyát. Indulni akart.

De mintha megbotlott volna valamiben: térdre esett.

— Kő fekszik utamban, — vélte Azaziel angyal és maga alá nézett.

A fű puhán hajladozott, a fű alatt fehér kavics hevert. Talán nem is kavics: egy töröttszélű, üres csigaház.

— Ebben botlott meg a lábam! — bosszankodott az angyal és megtapogatta szárnyait.

Megrémült. Nem érezte alsó szárnyapárját, amellyel emelkedni szokott. Alsó két szárnyával emelkedett az angyal, a középső kettővel lebegett, a felsővel evezett.

— Hol vannak az alsó szárnyaim? — kérdezte kétségbeesetten s a földre kókadt a feje.

A föld nem felelt. Azaziel angyal fel akarta kelteni Cillát.

De a leány olyan édesdeden aludt, hogy az égből érkezettnek mosolyognia kellett.

— Elhozom néked a mennybolt virágait — sugta mámorosan és indult föl az Arád-hegy tetejére. Csak indulni nem lehet az alsó szárnyak nélkül, gondolta, majd elindít a hegyorom.

Amikor a csúcsra érkezett, megállt és kiterjesztette kétpár gyönyörű szárnyát.

— Repüljtek szárnyaím! — kiáltotta zengőn és duzzadó bizakodással nézte a tűzvirágos eget.

És levetette magát a mélybe.

7.

— Hol vagy Azaziel angyal? Ne bújj el, Azaziel angyal. Jer hozzám, Azaziel angyal.

Cilla hívogatta égi kedvesét.

De Azaziel nem jött.

A leány szaladt a fák mögé. Megnézte a bokrokat. Kutatott a szőlőben. Az angyal nem volt sehol.

Akkor meghökkent Cilla. A dorongra gondolt, amely Efron kezében fenyegetett. Efron erős férfi s a dorong keményebb, mint a szárnyak.

Szaladt a folyóhoz. Nézte: nem görget-e holttestet. Futott a sziklák közé: nincs-e ott elrejtve a halott angyal.

— Látni akarom a holttetemedet, Azaziel. Tudni akarom, meghaltál-e? Hol van a te holttested, Azaziel angyal?

Örült, hogy nem találta meg a holtat s kezdte megint az eleven Azazielt szólítani:

— Jer vissza, Azaziel angyal. Jer, várlak, Azaziel angyal.

Hirtelen tágranyílt a szeme.

Alatta a völgyi ösvényen négy szétzúzott szárny hevert megalvadt vérben. Szinte úszott, vonaglott, reszketett a négy szárny a sok vér kocsonyáján.

— Megölte! — kiáltotta iszonyattal és futott el a vértől. Futott a tóhoz, ahol sátraikban és cölöpházaikban emberek laktak.

— Efron! Efron! — pihedett benne a rémület, — te megölted Azazielt.

Efront kereste. Égő szemmel meredt az utakra,

amíken valaha őt hajszolgatta a legény. Előre nézett, hátra tekintgetett. Jönnie kell. Valamerről elő kell, hogy tűnjön az ő sötétfürtös feje. Mindjárt eléjétoppan.

Maga se tudta, miért keresi Efront. Talán, hogy számonkérje.

— Mért ölted meg Azaziel angyalt, Efron?

8.

Az öreg Lámek ült a cölöppallón és halászott. — Hol van Efron? — kérdezte a leány.

A teste líhegett és izzott, mint a nap a delelőn. S ahogy kimondta Efron nevét, megdidergett.

— Vadászni ment, — felelte Lámek. — Várd meg, mindjárt visszajön.

És elégedetten motyogta öreg szakállába:

— Mondottam, Efron, ha felserken a szűzleány, ő maga jön hozzád.

Cilla leült a pallóra és várakozott.

Nem várt sokáig. Az erdőszélen feltűnt Efron szálas alakja s ő sietett eléje.

Nézte a hatalmas kézivet a legény vállán: már hiányzottak a vesszők. Nézte a dorongot: véres. Jaj, jaj, véres. Ahogy közelebb ért: valóban véres.

Efron mosolygott. Győzedelmes és rettenetes volt a mosolya. A leány megijedt tőle.

— Efron, — mondotta szepegve — te nagyon erős férfiú vagy. Izmosabb vagy az égieknél. Hatalmasabb vagy, mint az erős Azaziel angyal.

Efron nevetett s a mellére vonta Cillát.

Oppenheim:

Szombat délután

SOMLYÓ ZOLTÁN: VÉGZETES VERSSOROK

1.

Nem igaz halott az, aki föltámad. —
Egy sóhajást még küldök teutánad.

Zokogva szállok ki a csöndes, sárga
Közélgő őszenek hervadó tavára.

Vitorláját a sárga leveleknek,
megduzzasztom a fényével nevednek.

S míg éjjel csenddel játszik a tó fodra,
fellegek szállnak drága alakodra.

S a mélabúsan fénylő holdvilágnál,
a mélybe hull az égből egy virágszál.

Az emléked, az megmarad, te kedves!
Tanum a két szemem, mely mindég nedves;

hűs hajnalon és langyos este, későn. —
Aranypor csillog az elfáradt vésőn . . .

2.

Ha már a kínok függönyét
a sors fejünk fölé csavarta:
világosság lesz a sötét
és szájalom a bosszú kardja.

A hold is nappá változik
s mint meggyilkolt szívet, síratjuk
a napot, ha leáldozik.
És búsan sírköncsre íratjuk:

hogy éltünk, amíg lehetett,
hogy sírtunk, míg a könnyből tartott;
s a tovasodró ár felett
csak úsztunk. És nem értünk partot.

3.

A megnyugvás dús, túlérett gyümölcs.
Kívánom néked, szép időket tölts!

A fájdalomnak visszhangja a csend.
Kívánok néked békét, végtelent!

Ki engem hágy el, elhagyja magát.
Kívánom néked rózsák illatát!

A bánat hosszabb ám, mint az öröm.
Kívánom néked régi gyönyöröm!

Kit így talál el a halál, kit úgy.
Kívánom néked, hogy feledni tudj!

DR. EDELSTEIN BERTALAN: A NAGYÜNNEPEK A MIDRAS ÉS TALMUD KÖLTÉSZETÉBEN

TEREMTÉS S MEGBOCSÁTÁS NAPJA AZ ÚJÉV

abbi Eliezer tanítja: Elul havának huszonötödikén teremtette Isten a világot, ez a teremtés első napja. Tisri elsején, a teremtés hatodik napján, alkotta a Mindenható az embert. Emlékezés napjává ezért rendelte ezt a napot, év elejének ezért tette meg.

Ráb, a nagy imaköltő, újévi imájába is ezt a gondolatot szövi bele: Ez a nap alkotásaid kezdete, emléke az első napnak. Országok felett ekkor dönt a világ királya, melyikben düljön kard s melyiket boldogítsa béke, hol pusztítson éhség s hol uralkodjék bőség? A teremtményeken ekkor tekint végig, hogy megemlékezzék róluk életre vagy halálra.

Újév napján támadt az első ember. A nap első órájában Isten tervbe vette, elképzelte, milyen legyen? A második órában megbeszélte tervét a szolgálattelvő angyalokkal. A harmadik órában a föld minden részéből összegyűjtötte az emberi test porát (későbbi iratok tovább szövik a legendát: alsó teste Babilónia porából, feje Palesztinából, végtagjai a világ egyéb tartományainak porából valók voltak). A negyedik órában keverte, gyúrta, az ötödik órában csirájában megvolt, a hatodik órában kész volt nyers alakja s talpraállította, a hetedik órában lelket vetett belé, a nyolcadik órában az Éden kertjébe vitte, a kilencedik órában eltiltotta a jó és rossz megismerésének fájától, a tizedik órában Ádám áthágta a parancsot, a tizenegyedik órában Isten előtt állt ítéletre, a tizenkettedik órában felmentéssel bocsátotta őt el az örök Bíró s mondta neki: Légy te kedvező előjel, mintakép utódaid számára. Amint ítéletre jöttél ma életem és felmentve távoztál, úgy járulnak majd életem utódaid ezen a napon és felmentve távoznak majd színem elől. Mikor? A hetedik hónapban, a hónap első napján.

A VÁR ÉPÍTŐJE ISMERI A VÁRAT.

Volt egyszer egy építész, akinek az Isten felvitte a dolgát, úgy hogy szultánnak választották meg.

Építész korában ő tervezte a tartomány várait, a kazamatákat, földalatti üregeket, rejtekhelyeket. Mikor szultán lett belőle, elhatározta, hogy véget vet a rablók garázdálkodásának abban a tartományban. A gonosztevők ekkor a várak rejtekhelyeire menekültek, elbujtak a földalatti üregekbe, a barlangokba, titkos folyosókba. De a szultán felhajszoltatta őket és rájuk szólt: ti balgák! én előlem menekültök? hiszen én építettem ezeket

Oppenheim :

Szombati pihenő

a várakat, ismerem minden rejtekhelyüket, minden ki- és bejáratukat, titkos kapuikat, jobban mint ti!

Isten is így szól a gonoszokhoz: ti balgák! én előlem rejtitek el a gonoszsgot szívetekbe? én vagyok az, aki az embert alkottam; ismerem minden rejtekhelyet, minden kamarát és titkos zúgot benne, ismerem a szíveteket. „Jaj azoknak, akik mélyen elrejtik a tanácsot az Örökkévaló előtt, hogy sötétségben legyen a művük és azt mondják: ki lát bennünket, ki tud rólunk?“ (Jes. 29, 15). „Én az Örökkévaló kutatom a szívet, vizsgálom a veséket“ (Jer. 17, 10.).

HÍVTALAK, NEM JÖTTETEK.

Karaván ér a vár elé. A várúr meghívja az utasokat: jertek be hozzám a várba, ne vándoroljatok a sötét éjszakában, mert sok vadállat és sok rabló leselkedik az erdőben! A karaván nem hallgat ez okos szóra és nem fogadja el a várúr meghívását. Tovább utaznak, de rájuk szakad az éjszaka minden félelmével. Megijednek s visszaternek a vár alá. Döngetik a várkaput, de a várúr csak nem nyitja meg. Lekialt hozzájuk a várúr: a vár hidját nem szokás éjjel lebocsátani, a várat éjszaka nem szoktuk megnyitni, ilyenkor nem szokás vendéget fogadni! Hívtalak benneteket, nem jöttetek, most nem nyitok kaput. Mikor én akartam, ti nem akartatok, most hogy ti akartok, én nem akarok!

Isten is felhívja Izraelt megtérésre: „térjtek meg, elpártolt gyermekek!“ „keressétek az Örökkévalót, amikor találhatja magát! Ha meg nem térnek, ha fel nem használják a kedvező pillanatot a bűnbánatra, Isten elhagyja őket, idegen járom alá kerülnek, kegyetlen népek kezére jutnak. Hiába kiáltják azután: „mért, ó Örökkévaló, állsz Te messziről, húzódol el a szorongás idején.“ Isten mondja: mikor én kívántam, nem hajlottatok szavamra, most, hogy ti kívánjátok, én nem hallgatók rátok. — De ez sem tart örökké. Isten megint kegyelmébe fogadja a megtérő bűnösöket.

MEGBOCSÁTÁS.

Isten mondja: ők a maguk módjára cselekednek, én is a magam módja szerint cselekszem. —

Emberek vétkeznek, Isten kegyelmez.

*

Egy királynak fia megromlott, elzüllött, rossz társaságba keveredett. A király utánaküldi a nevelőt s izeni „térj magadba, fiam, s térj vissza hozzám!“ A királyfi visszaüzeni: ilyen arccal térjek vissza? szégyenkezem előtted s restelek színed elé lépni. Az atya újra elküld fiához: fiam, lehetséges-e, hogy gyermek az atyjához visszatérni szégyel? Nem-e atyádhoz térsz, ha hozzám jössz vissza?

Isten is így izen Jeremiás prófétaival Izrael fiaihoz, mikor vétkeznek: szólj fiaimnak, térjtek magatokba, mutassatok megbánást! Felelik Izrael fiai: ilyen arccal? hiszen „szégyenünkben fekszünk, elborít bennünket gyalázatunk, mert az Örökkévaló, a mi Istenünk ellen vétkeztünk mi és őseink“ (Jer. 3, 25.) Isten újra elküld Izrael fiaihoz: nem-e atyátokhoz, mennybeli édesatyátokhoz tértek meg? Éltetekre fogadom, meg nem tagadlak benneteket, gyermekeimet!

*

Csak szigor alapján, csak kegyetlen igazság mellett a világ nem állhatna fenn. „Ha kérlelhetetlen szigor alapjára helyezkedel — így imádkozott Ábrahám —, nem lehet meg a világ; ha a világ fennmaradását kívánod, nem követelhetsz pusztá igazságot. Akí az egész világot ítéli, nem gyakorolhat tiszta igazságot. Nem foghatod a kötelet mind a két végén; ha nem engedsz egy keveset, belepusztul a világ.“

HARSONA ÉS PÁLMAÁG.

A küzdötéren előbb megfujják a harsonákat, azután belépnek az atléták, ágakkal kezükben.

Izrael zsinagógaiban is előbb megfujják a harsonát — újév napján, azután pálmaággal kezükben lépnek be sátoros napkor az isten küzdői.

PÁLMAÁG A GYŐZELEM JELE.

Pogányokat, izraelitákat egyaránt ítéletbe szólít engesztelő napon a Mindenható. Mindnyájan Isten elé járulnak ítéletre s a teremtmények nem tudják, ki marad győztes, kit ítél ártatlannak s kit bűnösnek az Isten? Kinek törekvését helyesli s kinek erkölcsi felfogását ítéli majd el a legfelsőbb Bíró?

Isten ezért azt parancsolja Izraelnek: vegyétek kezetekbe a pálmaágot, a győzelem jelét szukkósz napján, hadd tudja meg az egész világ, hogy felmentettek benneteket, hogy ti kerültetek ki győztesen a perből, hogy a ti tisztult erkölcsi világnézeteteket helyeslem. „Ujjonganak akkor az erdő minden fája, mikor eljön, hogy ítéljen a föld felett.“

SÁTOR.

Miért építenek Izrael fiai sátrakat? Emlékezésül a csodákra, melyeket a Szent, dicséressék O, mivel velünk, mikor kijöttek Egyiptomból. Dicsőség fellegei vették őket körül és alkottak védőtetőt fölöttük. Isten felszólítja Izraelt: építsetek sátrakat s tartózkodjatok bennük hét napig, hogy a pusztai csodákra emlékezzetek. S ti ezzel nem valami jót cselekedtek velem, hanem csak tartózkodástokat teljesítitek: mert én lakoztattalak akkor sátrakban. A pálmaágot is rázzátok meg előttem. Ez is tartozás és nem kegyelem részetekről. Mert mikor Egyiptomból kivonultatok, még a hegyeket is megindítottam előttetek: „a hegyek ugrándoztak, mint kosok, a dombok, mint fiatal juhok“ éneklí a zsoltárköltő.

Jövendő időben is ilyen lesz Izrael nagy szabadságünnepe: „a hegyek s dombok ujjongásra fakadnak majd előttetek, mind a mező fája összecsapják tenyerüket“ (Jes. 55, 12).

IZRAEL A NÉPEKÉRT.

Semini áceresz-ig, a sátorosünnepen át a záróünnepig, a régi Izrael hetven tulkot áldozott. A régi felfogás szerint

hetven nemzete volt a világnak és Izrael az ő üdvükért, az ő békéjükért, az ő nyugalmukért hozta ezt a nagy ünnepi áldozatot.

Ha a világ nemzetei sejtették volna, mily hasznos nekik, mennyi jót szerez nekik Izrael szentélye és áldozata, akkor nem hogy lerombolására törekedtek volna, de várakkal, táborokkal vették volna körül, hogy megőrizzék s megvédjék.

IZRAEL A VÁGYAKOZÓ PÁLMA.

Valamilyen vágyakozás élt a pálmában, érzés, mint az emberszívében. Bölcséink regélik: egy pálma állott Chamatanban, Tiberiás közelében, amelybe hiába ojtották gyümölcstermő fának ágait, csak nem akart virágozni, csak nem akart gyümölcsöt teremni.

Mig aztán egy kertész figyelmeztette gazdáját: talán jerikhói pálmát látott ez a búsuló pálma és utána vágyakozik! Elküldtek s jerikhói pálmából hoztak ágat, ezt ojtották bele s íme mindjárt kivirágzott, gyümölcsöt termett.

Ilyen Izrael is: minden vágyakozása, minden reménye és várakozása az Örökkévaló!

Oppenheim:

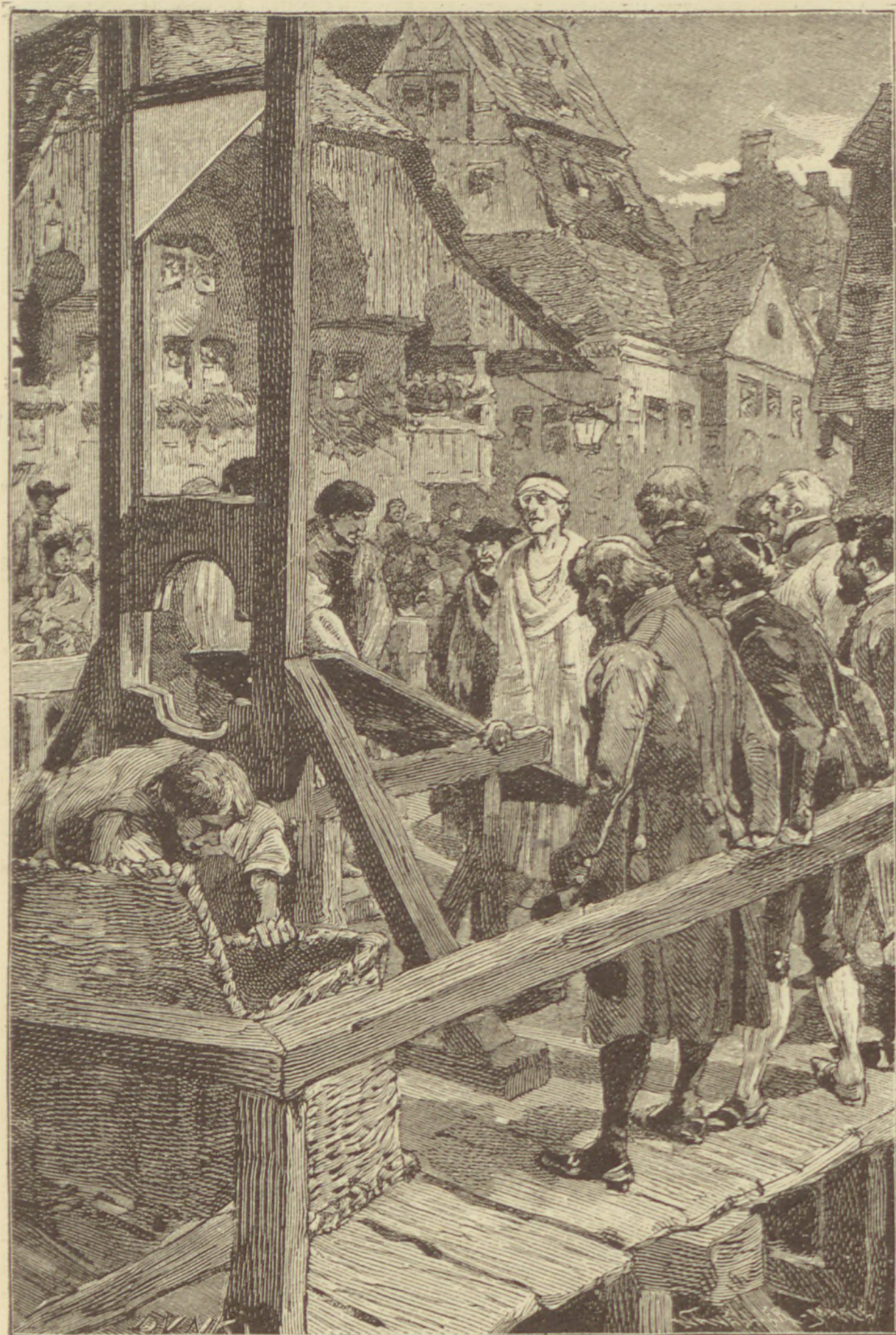
Sátorosünnep

LAKOS ALFRÉD: A FRANCIA ANTISZEMITIZMUS

Dreyfus-pör óta alig kell bizonyítani, hogy Franciaország vezető és hivatalos köreit elfogta az antiszemita nemzetrontó láza. De hogy valóban hol kell keresni az antiszemita forrását a mi napjainkban, arra nézve nemcsak hogy eltérők a vélemények, de a világháborút megelőző krízisek között ezt a kérdést valószínűleg nem is bolygatták helyes utakon.

A 80-as években szó volt a Stöcker-féle német antiszemitizmusról, majd gyakran, különösen a recepciót és polgári házasságot követő reakciós mozgalmakban nálunk a katolikus „ecclesia militans” táborában vélték föllelni ezt a forrást, míg azután 1894-ben egyszerre, eleinte csak távoli dübörgésként megindult Dreyfus elítélésével a francia hivatalos és társadalmi antiszemita, amely az 1898 és 99-es évek revíziós mozgalmával tudvalevőleg egész Franciaországot alapjaiban reszkettette meg. De honnan e hirtelen változás a szabadság hazájában? Ha igazuk volna bizonyos körforgást

Isak elszászi zsidó kivégzése 1817-ben
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

és hullámvonalakat fabrikáló filozófusoknak, úgy e változás oka egyszerűen abban volna keresendő, hogy a latin népeknél letelt a materializmus korszaka (láttuk az olasz sacro egoismo-ját még az idén is) és ilyenkor az idealista hajnalnak megfelelően gyűlölni illik a zsidót.

En ezzel a magyarázattal, amely egyaránt ered a franciák Brunetièrétől és Gabriel Monodjától (az orosz Popjedonosceve intencióinak megfelelően), sohasem voltam meglegedve. Mint ifjú festő és karrikaturista, naív hittel nekiindultam Párisnak és miután előzőleg egy rajzomat a párisi „Le Figaro” is ekkor már bemutatta, reméltem, hogy ötleteimmel és karrikatúráimmal a Dreyfusardok élclapjait, vagyis az igazságot fogom szolgálni.

De minő csalódás ért csakhamar! Nem volt hová vinnem karrikatúráimat, Páris rengeteg sok élclapja közül egyetlen egy sem merészelt Dreyfus pártjára állni. Hisz a Dreyfuspárti napilapokat is (amelyek elenyésző kisebbségben voltak) a dreyfusardok jobbra titokban, rejtve olvasták. Hisz jól emlékszem arra a szörnyhírré is, amely igen jellemző volt a hangulatra, hogy egy öreg zeneművész, aki fényes nappal a Boulevard Sebastopolon ballagott haza, kezében a Francis de Pressensé szerkesztette dreyfusard „Les droits de l’homme” című lappal, hogy ezt a szegény öreg zeneművészt egy nacionalista diák törös botjával hátulról szó nélkül keresztülszúrta úgy, hogy a szerencsétlen nyomban szörnyet halt. A diáknak épp úgy nem lett bántódása, mint Jaurès gyilkosának. Ilyen és hasonló incidensek, egész kávéházak összeverekedése napirenden voltak. Aki nem hitt a franciák antiszemitizmusában az egy perc alatt meggyőződhetett róla, ha lement a párisi boulevardokra, vagy hallgatta a Fort Chabrol előtti tizezernyi, néha százezernyi tömeg énekét az antiszemita „marseillaiset”. Egész Páris egy minden percben kitörni készülő vulkánhoz volt hasonló abban a tizenegy hónapban, a melyet akkor első ízben Párisban eltöltöttem. Egy párisi orvost festettem abban az időben. Hónapokig jártam hozzá és mint szabadon gondolkodó művész én is kifejezést adtam azon meggyőződésemnek, hogy Dreyfus ártatlan, de az orvos véleményével soha nem tudtam tisztába jönni. Sokan a legintelligensebb elemek közül is tartózkodóan nyilatkoztak.

Karrikatúráimmal ezek után természetesen csak közömbös, semleges nem politizáló élclapokat kerestem fel. Ezek sűrűn meg is jelentek a „Pèle-Mèle”, „Éclipse”, valamint hasonló lapokban, néhány a „Rire”-ben is, de arról, hogy egy „étranger” Párisban dreyfusard-karrikatúrákat merészkedjen rajzolni, szó sem lehetett.

Talán sokat időzöm a magam szubjektív tapasztalatai és a karrikatúra mellett, de mint alább kiderül, nem ok nélkül, sőt igen fontos észrevétel miatt indulok ki a franciák antiszemitizmusánál éppen a karrikatúrából.

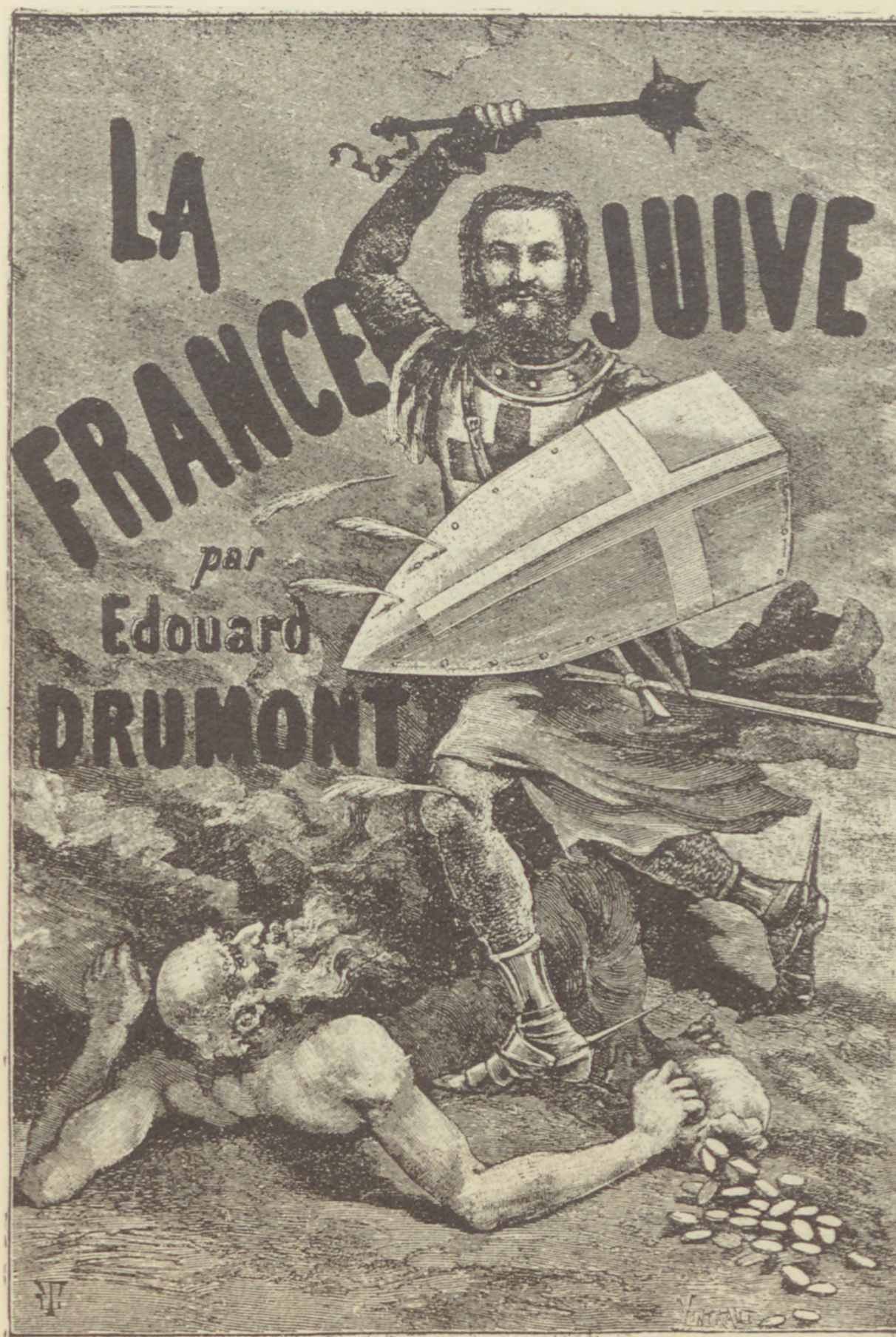
A karrikatúra ily mozgalmas időkben igen fontos

agitációs eszköze lehet úgy az igazságnak, mint az antiszemitizmusnak.

Nekem feltűnt Párisban a következő tényállás, amelyet egyetlen francia ember sem lesz képes soha letagadni.

A francia karrikatúra kimagasló feje, sőt tudásánál fogva megcsodált zsenije, abszolút uralkodója senki más nem volt, mint Caran d'Ache. Róla köztudomású volt, hogy orosz származású! Szinte ő volt a megtestesült orosz-francia szövetség. Nos hát ugyanez a Caran d'Ache a revíziós mozgalom közepett váratlanul élclapot alapított, amely élclap kizárólag Dreyfus- és németgyűlöletet tartalmazott. Az élclap címe volt: „Psst...“ Ezt az élclapot az első betűtől az utolsóig Caran d'Ache és méltó partnere Forain írták és rajzolták. Elképzelhetetlen az a gyűlölet, amely e lapból hétről hétre kiáradt. Minden számában Dreyfus, a német császár, Rainach, Zadoc Kahn (a grand rabbi), Clémenceau, Picquart, Zola, Jaurès, Bernard Lazare stb. szerepeltek a naív francia lelket izgató képekben, amint német egyenruhás magasrangú tisztekkel konspirálnak a francia haza ellen. Máig is emlékezetemben maradt egy kép, amint Dreyfus egy bokor mögött összeség II. Vilmos császárral. Ugyanezt a jelenetet nemcsak karrikatúrában, de állítólag „authentikus“ fényképben is láttam a Jules Guérin szerkesztette pamphletszerű hetilapban a L'Antijuif-ben. (Hogy ezt egyszerűen színészi közreműködéssel és a szereplők fejének hozzáfotografálásával is el lehet érni, arra a naív és hevülékeny francia fantázia alig gondol). A helyzetnek ilyenén ismerete mellett alig is lehet másra gondolni, mint arra, hogy a franciák antiszemitizmusa orosz forrásból ered, mint szükségszerű kísérlete az orosz-francia szövetségnek és az orosz világháborús tendenciáknak. A franciák elé végre egyszer már úgy kellene odaállítani az egész Dreyfus-ügyet, hogy az nem a francia katolikus reakció, hanem az orosz politika, az orosz szent színódus machinációja volt.

A francia zsidók mint jó hazafiak, túlságos egyszerűen fogták fel a rejtélyt. Még a Dreyfus elítéltetése előtti években (talán 5—6 évvel előbb) a zsidó Cremieux kapitány párbanban megölte Morés marquist. A francia antiszemitizmus eszerint bosszú a francia katolikus arisztokrata halála miatt. Tényleg a francia hadseregben aránytalanul sok a zsidó katonatiszt. Ha az ember a párisi Bottin-t (a párisiak cím- és lakjegyzékét) kezébe veszi, úgy a Lévy, Cahn, Cahen, Bloch, Kahn, Dreyfus, Durand (gyakori francia zsidó név) nevek között tucatjával olvashatja a capitaine, colonel, sőt elég gyakran a général foglalkozást jelzőül. A francia zsidók lokális szempontjából tekintve világos, hogy a híthű katolikus arisztokrácia bosszút akart állni a zsidó tiszteken, ezért csinálták a Dreyfus-ügyet, hogy aztán kellő agitáció után a zsidó tiszteket mind eltávolíthassák a hadseregből, vagy legalább is kilépésre ösztökéljék. A francia vezérkari tisztek

Drumont antiszemita könyvének („La France juive“ = A zsidó Franciaország) címlapja

hír szerint többnyire mágnás sarjak, (maga az akkori vezérkari főnök de Boisdeffre is az volt), akiknek házaiban az abbék otthonosak. De ez csak látszat. Az én hitem az, hogy a francia antiszemitizmus okát az orosz-francia szövetségben, az orosz külpolitikában kell keresni.

Hisz Franciaország minden nacionalistája és antiszemitéje egyúttal a csakis orosz politikának kedvező revanche-agitátora is volt. Hisz az antiszemita és antidreyfusard érzelmeiről eléggé ismeretes Faure Félix köztársasági elnök uralma alatt indult meg a Dreyfus-hecc, hisz éppen Faure volt az, akinek kronstadti látogatása alkalmával oly tünnetően ünnepelték az orosz-francia szövetséget, amely pedig aligha a védelem céljából jött létre.

Ha Faure életben marad, ki tudja minő menetet vesznek az események. Hisz beszéltek akkor szél-tében Párisban, hogy a timárlegényből monoklis demokrata elnökké vedlett Faure ebédjei alatt az Elysée udvarán játszó katonai zenekar egy dalt szokott játszani, amelynek jellemző szövege így kezdődik: „Si je serais roi...“ (Ha király lennék).

Egy tavaszi napon azután rémhír verte föl az amúgy is izgatott Párisiakat. Faure Félix hirtelen meghalt. Faure-t „a zsidók ölték meg“. A han-

Az avignoni zsidó negyed
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

gulat a lehető legveszedelmesebb lett. Mások egészen más valamit suttoztak Faure halála körülményeiről. Hogy Fauret kocsin kellett haza szállítani egy látogatásáról. A pár évvel későbbi Steinheil-pör erre is mintha világosságot derített volna valahogy. Tény, hogy Faure halálának körülményei aligha lehettek dicsőségesek. De egy héttel később már egy arisztokrata botjával fejbe verte az új elnököt Loubet-et, akiben dreyfusardot sejtettek. Másnap az anarchisták Sebastian Faure vezetése mellett fenyegető, lázító felhívásokat osztogattak, plakátokat ragasztottak ki, amelyben jelezték, hogy a legközelebbi vasárnapon négyszázezer munkás revolverekkel fog kivonulni Loubet védelmére a longchamps-i löversenyterre. Ettől a védelemtől Loubet úgy megijedt, hogy egész héten csapatokat szállíttatott éjjel-nappal a vidékről a fővárosba — Páris ostromállapotban volt. De azért mindenfelé tüntettek. Magam láttam, hogy a Fort Chabrol-al átellenben levő Nouvelle France kaszárnya ablakaiból a pirosnadrágos katonák együtt énekelték az utcán levő tömeggel az antiszemita „marseillaise“-t.

A hotel de Ville mögötti zsidó negyedben a zsidó vendéglőkben napról napra láttam a többnyire orosz és lengyel zsidók feszült, ideges, aggódó sugdolódzó hangulatát. Mindössze egy rendőr cirkált itt a rue des Rosiers és a rue de Juifs tájékán. A francia rendőrségnek igaza is volt. A francia

nép a szegénység e tanyáit sohase bántaná. Ha megpillantaná egy ide betörő francia pogromcsöcselék, talán inkább adakozást váltana ki a legutolsó franciából is az itt eléje táruló szegénység látása. A francia antiszemitizmus célja sokkal veszedelmesebb lehetett, semhogy meglegedjen holmi kisenewi orosz diadalokkal. A Drumontok és hátmögötti táboruk a rue Lafitte és a Parc Monceau, valamint az Avenue Hoche előkelő zsidó negyedébe a Rothschildok és Dreyfusok, valamint a zsidó katonatisztekre és ezzel együtt az egész világ antiszemita irányítására pályáztak. Ez és nem más volt a francia politikusokon keresztül működő orosz kéz célja. A francia szabadelvűség letörése nem is zsidógyűlöletből, hanem gonosz világháborús számításból tervezetett. Az orosz rubelek nyilván nem D'Annunziónál, hanem Drumontéknál a Dreyfus-pör előtt kezdték meg működésüket. Hisz Drumont szenzációs antiszemita könyve majdnem ugyanakkor íródott, amikor az orosz-francia szövetséget csinálták és amikor Bismarck a tüntető orosz-francia kardcsörtetésre az emlékezetes szavakat felelte: „Wir Deutsche fürchten Gott und sonst Niemanden auf der Welt!“

A válságosan fenyegető forradalmi és államsínyekkel terhelt állapotok csak a véres emlékü Gallifet hadügyminiszteri kinevezésével kezdett lelohadni. Az összeesküvő Derouléde 24 óra alatt Spanyolországba, más bűntársai Belgiumba és az akkor létesült Fort Chabrolba menekültek. A nagy „mészárosból“, aki állítólag a 71-iki kommün idején

Orosz zsidó
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

tizenhatezer embert lövetett föbe, mindenki megijedt. De azért Laborit még hátbalötte valami ismeretlen és szintén elmenekült tettes, Rennesben Dreyfusnak pedig „megkegyelmeztek“.

A világ kultúrközpontjában — nézetem szerint orosz kezek — így akarták megteremteni a többi népeknek és különösen az orosz nemzetnek mintául szolgálható első pogromot. Ez és nem más lehetett a Dreyfus-eset igazi célja. Oroszországban négy évvel később még az orosz-japán háború előtt, 1903-ban megtörtént a kisenevi pogrom. Miért kellene a pogromok? Láttuk a Beilis-pör tendenciájánál is, hogy kellene az orosz autokrácia fenntartására. Franciaország pedig csak nem lehetett humanizmus és zsidókérdés dolgában homlokegyenest ellenkező állásponton Oroszországgal!

A francia antiszemítizmus ügynökei Oroszország ügynökei. (Jelenleg minden ország antiszemitáira illik ez a megállapítás.)

A 80-as és 90-es években Caran d'Ache Paris legnagyobb szellemi fejedelmei közé tartozott. Az egész világon őt tartották a legzseniálisabb karrikaturistának. Lehetetlen, hogy ezt az orosz származású művészt, a „Figaro“ oszlopát az orosz kormány ignorálta volna. Nagy lábon, fényűző módon élt. De bizonyára lehettek más kötelékek és szálak is, amelyek az orosz reakciót Párisba írók és politikusok révén közvetíthették az orosz-francia szövetség nyomán. Én mindenesetre egyszerű logikával és visszaemlékezéssel leszögezem ezt az egy szálát.

*

Marokkói zsidó
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

A pozsonyi Schlossberg
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

E régi visszaemlékezéseim és számos régi gyanuim után pár hét előtt a véletlen különös, elrongyolódott könyvet juttatott kezembe egy pesti antikváriusnál való böngészéseim közben. A könyv címe: *La France Juive*. A szerzője: Edouard Drumont, a francia antiszemítizmus újjáalapítója.

A könyv 1885-ben íródott. Kétféle évvel a Dreyfus-pör legelső csirái előtt!! Ez a könyv tanúsága lehet annak, hogy a Dreyfus-estet természetesen régóta előkészítették! Drumontnak néhány száz cikkét a Dreyfus-időkben künn a helyszínen olvastam. Nem hiszem, hogy lett volna valaha buzgóbb olvasója a hírhedt „*Libre Parole*“-nak nálamnál. Drumont — épp úgy mint kollégája a züllött Mephisto-arcú Rochefort az Intransigeantban — kivétel nélkül mindennap megírta csodálatos lendületű, bombasztikus, hazug vezércikkeit. Még ma is emlékezetemben van az a zengzetes hangú vezércikk, amelyet egyik antidreyfusard lapban olvastam körülbelül a rennesi pör idején, amikor az objektív szemlélő előtt (csak hogy hányan voltak ezek?) már napnál is világosabban kellett, hogy kiderüljön, hogy Dreyfus ártatlan, ellenben a Dreyfus bűnösségét becsületszavakkal erősítő négy hadügyminiszter (Mercier, Cavaignac, Freycinet és Zurlinden) közönséges mód hazudtak, amikor „elő nem adható fontos államtitkot“ emlegettek és a hamisítók pártjára állottak, Piquart szokimondása és Henry ezredes öngyilkos borotvája dacára is, hogy még ekkor

is valamelyik nagy antidreyfusard, nem tudom biztosan Drumont-e, vagy Madame Gyp így kezdte vezércikkét: *On ne discute pas avec les vipers, on les écrases!* Nem vitatkoznak a viperákkal, hanem eltiporják őket! És ebben a hangnemben — amely talán a D'Annunziókat is a frázis terén nevelhette — a cikk egyenesen felhívta Páris népét, hogy ölje meg a zsidókat, tiporja el a hazaárulókat, a németek ügynökeit.

Mi magyarok azt hisszük, hogy Franciaország népe legalább is úgy ismeri a Dreyfus-pör eseményeit mint mi, akik abban az időben tárgyilagos tudósításokat olvastunk. *Ez nagy tévedés.* Olvastam Párisban az odaérkező magyar és német lapokat is, össze is hasonlítottam szinte naponta az ottani antidreyfusard lapokkal. Azok épp úgy írták meg akkor az eseményeket, mint ahogy ma a harctéri híreket. A legszenzációsabb momentumokat elhallgatták, vagy hamis célzatú magyarázatokkal látták el. Ha Dreyfus ártatlanságát a francia nép előtt valaha be akarják bizonyítani, úgy az orosz szövetségtől mentesen egy új revíziós pörre lesz majd szükség, amely bizonyára eldönti azt is, hogy amikor Franciaország minden fizetett tolla és politikai strébere csak úgy boldogulhatott, ha egy Németor-

Régi zsidó temető a párisi Rue de Flandreban
(Drumont *La France juive* című antiszemita könyvéből)

A zsidó tőke antiszemita allegóriája. (Az Avenue des Champs-Élysées-i kocsikorzó)
(Drumont *La France juive* című antiszemita könyvéből)

szág elleni zsidó árulásról dikciózott, ugyanakkor valóban elárulták egész Franciaországot kultúrájával, tökéjével, hadseregével együtt — *Oroszországnak.*

Drumont e szavakkal kezdi könyvét: „Taine megírta a jakobinusok hódításait; én megírom a zsidók hódításait. A mi napjainkban a jakobinus, ahogy azt Taine leírta, már a múlté, a mi korunkból ez az alak már eltűnt“. Könyvének harmadik oldalán már említi a Bischoffsheim, *Dreyfus* és Schreyer családokat, mint akik szerinte a hondurasi kölcsön alkalmából jogtalanul 157 milliót kerestek. Majd az Erlangerekről mutat ki, látszólag statisztikai adatokat, azzal a mottóval, hogy „minden a zsidótól jön és oda is vándorol vissza“. Hogy a zsidó tudást, műveltséget, a zsidó szellemet mint közepeset becsméri, az csak természetes. Szerinte a zsidó tudatosan dolgozik azon, hogy az árja népeket megrontsa és aztán igájába hajtsa. A zsidó nem tiszteli a tekintélyt. Ludovic Halévy megalkotja egyik zeneművében a „General Bum“ alakját. A legpiszkosabb zsidó, aki vállalatát pár sousval kezdte meg, aki gyalog jött valahonnan Frankfurt vagy Vılna környékéről Párisba, egy hónapi fürdőzés után beül az opera páholyába.

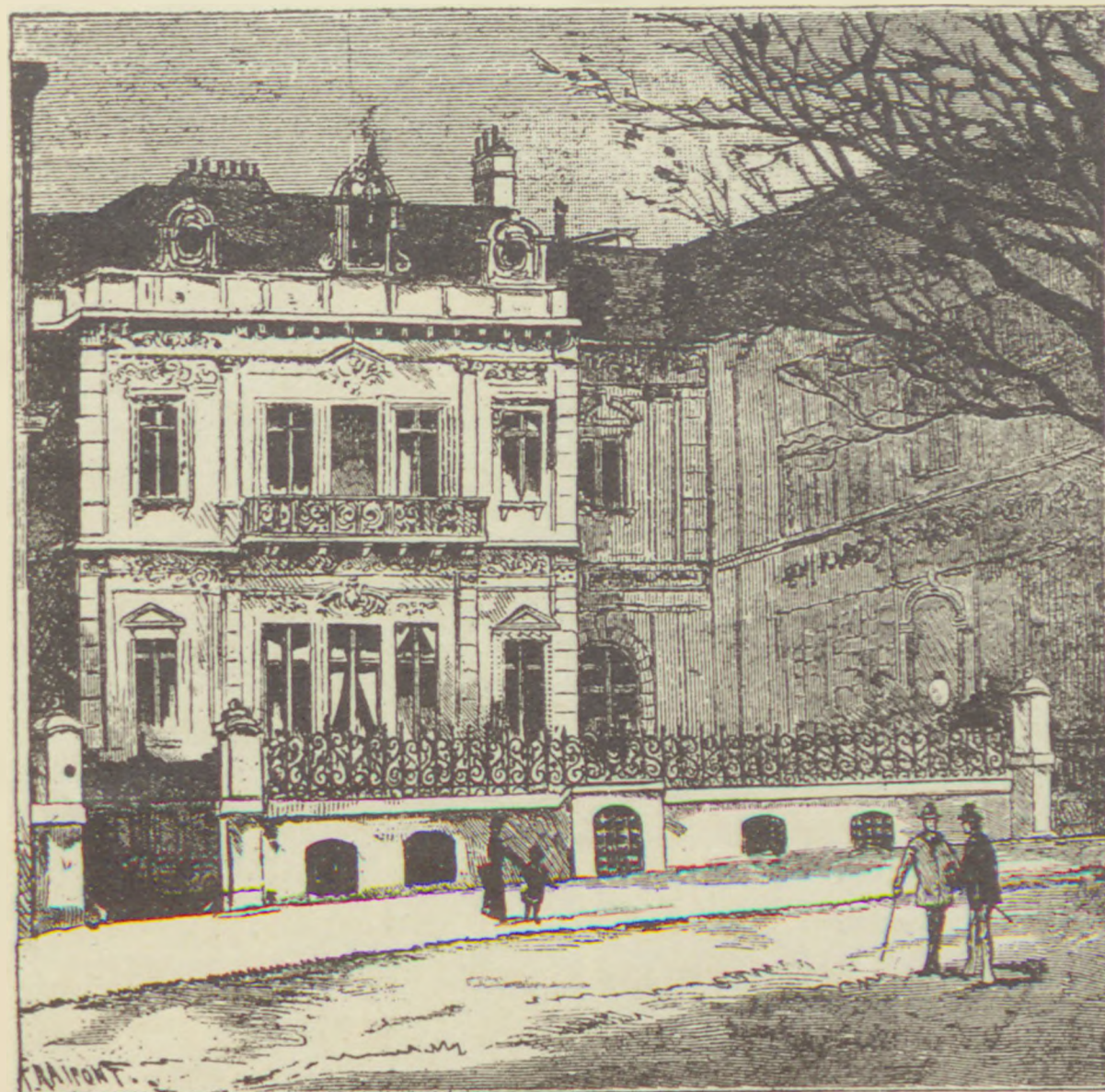
A könyv címlapja a szerzõt ábrázolja, keresztessvítész-kosztümben, amint leghőbb óhajta szerint egy aggastyán, fegyvertelen zsidó alakot borzasztóan felfegyverezve (kard, páncélruha, pajzs és buzogány) buzogányával agyonsújt. Ha a „ridi-

cule qui tue“ elvét akarnám alkalmazni e kép bírálatánál, úgy azt mondanám: Ime Drumont lerajzoltatta magát rablógyilkosként, amint egy védtelen zsidót az országúton buzogányával megtámad, hogy a pénzét elrabolhassa.

A könyv első képe a szórakozó, kocsikázó, lovagló, elegáns Páris allegoriája. Az Arc de Triomphe-ra támaszkodva óriási pénzsákjain ül „a zsidó“ és letekint az Avenue des Champs Elysées elegáns kocsikorzójára. Itt az árja és a semita nép közötti ellentétet akarja kidomborítani. Most a világháború látszögéből a következő felette gyanus passzust ragadom csak ki, szóról szóra e kép magyarázó szövegéből: „Az árja népek agráriusok, poéták, szerzetesek, de mindenekfelett katonák; a háború az árja népek igazi eleme, örömmel mennek a veszélybe, a halálba“. A franciák most sokat gondolkozhatnak ezen. Ezért is idemásolom Drumont — szerintem — orosz-francia bölcsességét francia eredetiben:

„L’Aryien est agricultur, poète moine et surtout soldat; la guerre est son véritable élément il va joyeusement au-devant du péril, il brave la mort.“

A semitáról pedig: „A semitában nincs semmiféle alkotó képesség. Az árja feltaláló, de a legcsekélyebb találmány sem származik a semitáktól. A semita kizsákmányol, szervez, értékesíti az árja találmányát. (Köteteket irtak már ezeknek az együgyűségeknek cáfolatára.)

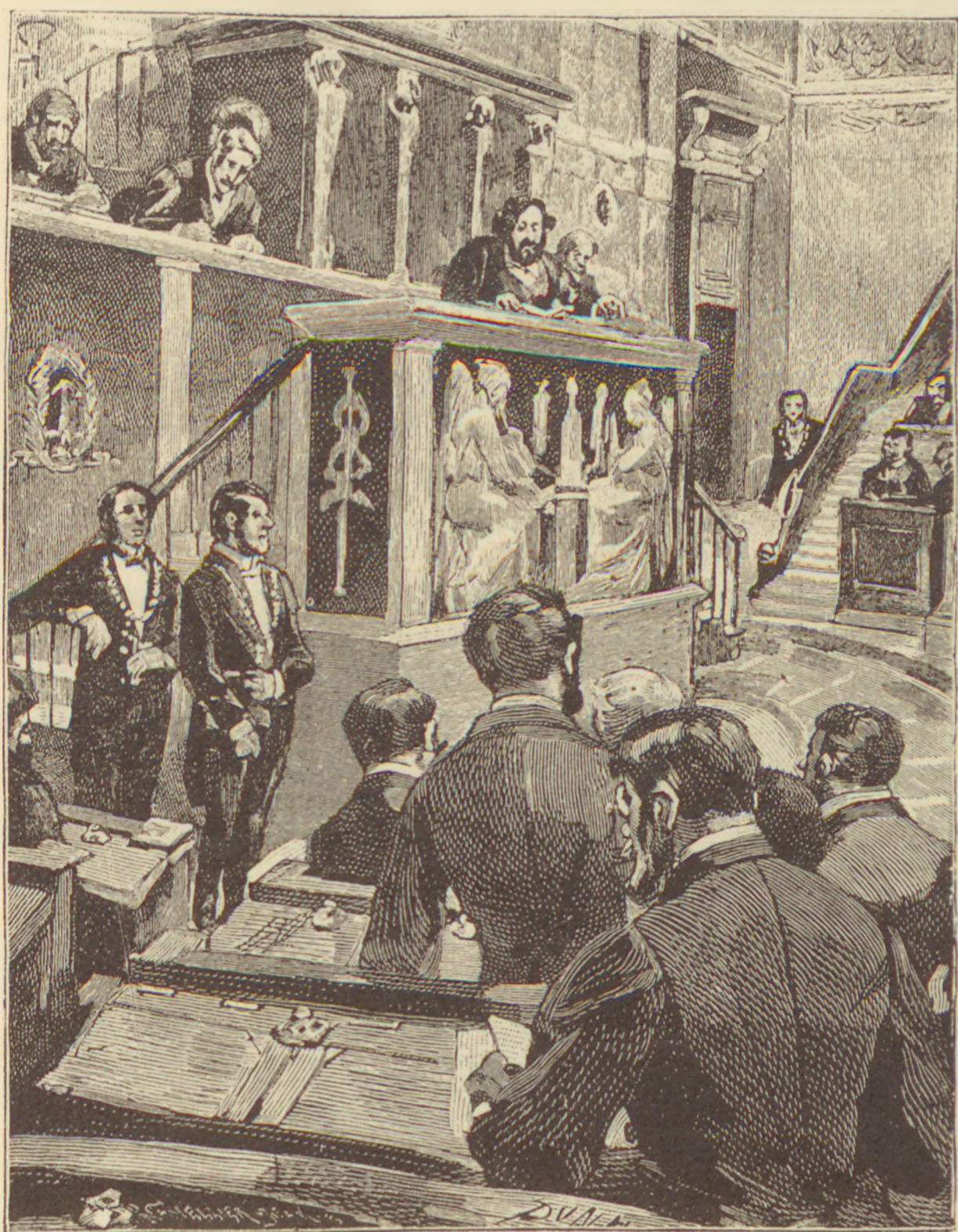

Madame de Paiva palotája
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

A második kép a frankfurti régi, festői zsidó utcát ábrázolja.

A harmadik kép orosz zsidó fejet ábrázol. A szerző azt hiszi, hogy a nézőben megvetést vált ki ez a fej. Pedig inkább egy impozáns, szenvedő öreg zsidó arc. De Drumont bűnül rója fel neki, hogy esetleg az unokája már arrogánsan és tapintatlanul pöffeszkedik a finom érzékű, naiv és művelt francia arisztokrácia tagjai között.

A negyedik kép Pozsony várhegyét és az oda vezető zsidó gettót ábrázolja. Külön szakaszt szentel Pozsonynak. Cikkét e szavakkal kezdi: A zsidót itt a maga természetes állapotában kell látni, hogy megérthessük a civilizált zsidót. A pozsonyi várhegy környéke átmeneti képét nyújtja annak, ami Galícia és a nagy városok zsidósága között van. Majd így folytatja: Az igazat megvallva minden pillanatban ismerős alakokat vélünk látni és ez a gettosarok egy kis Párisnak tetszik előttünk. Ez a két zsidó (a francia antisemiták a zsidót youtrenak csufolják, tehát Drumont így ír: „Ces deux youtres“) nem-e Dreyfus és Lockroy? (Természetesen nem Dreyfus kapitányt érti itt Drumont, hanem bizonyára valamelyik Dreyfus bankcég főnökét, míg Lockroy ha nem csalódom, akkor tengerészeti miniszter volt és úgy látszik, Drumont szerint zsidó lehetett.) „Ez a kövér ember, aki kiült boltja elé egy ócska kanapéra pihenni, nem-e frappánsul hasonlít Stern-re a Rue Royal-beli kaszinóból?“ (Ez a párisiak legelőkelőbb klubja, mintegy nemzeti kaszinója, vagy Jockey-klubja.) Továbbá: „Nézzük csak ezt a fiatal csontos leányt, aki piszkos alsóruhában, térdig érő szoknyában, mezitláb megy, ime ez a gyermek Sarah Bernhardt“. És így tovább. Mindegyik rongyos koldus alakot, aki inkább szálnalmat érdemelne, piszkolódó gúnnyal hasonlítja

Naquet zsidó képviselő a francia kamara tribúnjén
(Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

Blanka elnöklété alatt megvizsgálják a Talmudot Párisban
(Drumont *La France juive* című antiszemita könyvéből)

össze, valamelyik általa gyűlölt párisi zsidó előkelőséggel, bárónővel, stb. Leírja a pozsonyi zsinagógában tett látogatását, amely szerinte egy *épitészeti csoda* (persze a párisiak elhiszik, de a pozsonyiak a fejüket csóválják) és a templomot mutató *nagycsizmájú asszonyt*, akinek húsz krajcár borralalót adott és aki ezért hálaból meg akarta szorítani Drumont kezét (teljesen ellenkezik a zsidó asszony természetével). Drumont, a kézfogást elhárítva, így felel: „Szükségtelen ez öregem, a te fiad valószínűleg az én gazdám lesz és én boldog leszek, ha egy darabka kenyeret kereshetek majd lapjánál, mint címszallagragasztó”. „A nagycsizmájú asszony” aligha nem pozsonyvidéki tót paraszt asszony volt, akit Drumont zsidónak nézhetett, holott bizonyára csak takarítónéni lehetett a templomudvaron. Szegény tótasszony bizonyára nagyot bámult a furcsa idegen profeciájára. *De mit kereshetett Drumont Magyarországon?* Erre a kérdésre könyve előszavában pár szóval *akaratan kívül* is megfelel. Ime: *Mig a legjelentéktelenebb zsidó személyiséget reklammal, dobbal, minden hangnemben híressé fűjják, addig igaz nagy emberek, mélyszívű hazafiak mint Símonyi, Istóki (így sajtóhibával Istóczy helyett) Onódy, Stöcker teljesen ismeretlenek nálunk. Köz-*

lednünk kell e kiváló pompás egyéniségek némelyikéhez, csevegnünk kell e felvilágosult és mély gondolkodókkal, hogy megérthessük, minő sok tartalékerő van még a csodálatos árjafajban, amely az emberiségnek oly sok szolgálatot tett.

Ime, közvetlenül Tisza-Eszlár után (ki tudja, nem-e előtte is) Drumont Magyarországon járt, hogy itt antiszemitizmust szervezzen. Nem-e logikus a gondolat, hogy ugyanakkor eljárhatott az autokrata és francia szövetség felé evező Oroszországba is, ahonnan esetleg az agitátor utiköltségeit és napi diétáit is fedezték?

A pozsonyi jelenettel talán nevetséges színben mutattam be Drumont-ot. Könyve azonban sokkal veszedelmesebb, semhogy nevetségesnek lehetne venni. Óriási olvasottság, rengeteg tapasztalat, nagy műveltség csoportosult Drumont gonosz és hazug tudásához. A Dreyfus-időkben eléggé láttam a párisi utcákon Drumont népszerűségét. A „nagy francia hazafiak” arcképei (persze az antidreyfusardok) minden második üzlet, trafik ablakain ki voltak állítva, épp úgy mint ahogy mi most Hindenburg, Mackensen, Conrad arcképeit látjuk lépten-nyomon.

Hogy mi az ő igazi ideálja, azt könyve 53-ik oldalán a következőkben mutatja be a demokrata Franciaországnak: „Le Jesuite, d’ailleurs est tout l’opposé du Juif. Ignace de Loyola est un pur Aryen”. (A jezsuita egyenes ellentéte a zsidónak, Loyola Ignác egy tiszta árja.)

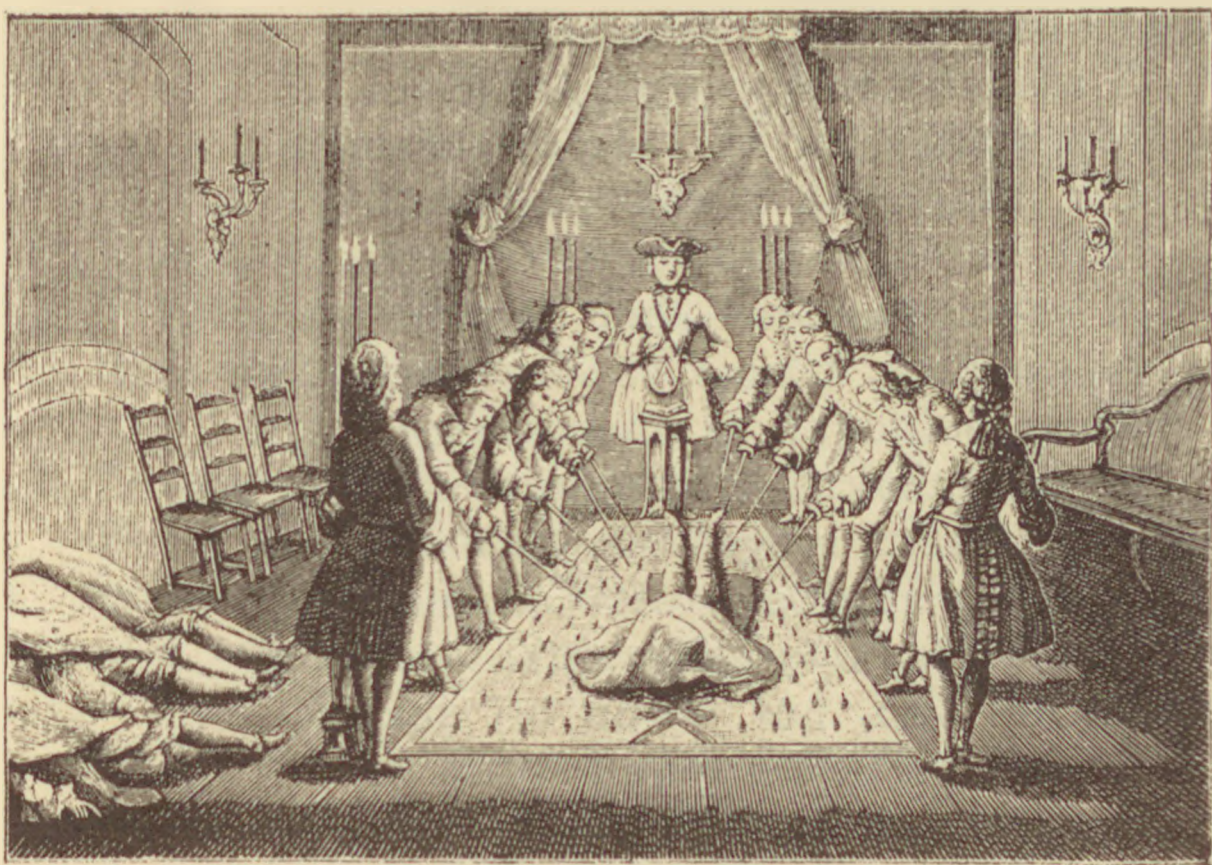
Igen érdekes a 73 ik oldalon levő kép. Egy Isaac nevű elzászi zsidó kivégzését ábrázolja 1817-ben. A halálraítelt bűnét nem említi Drumont, de szerinte a kis város tíz legelőkelőbb zsidója a rabbival az élén engedélyt kért, hogy „minjant” alkothassanak a delíkvens utolsó útján és vele együtt imádkozhassák a haldoklók imáját. Isaac határozott léptekkel a „vidout”-t imádkozva, halotti ruhában, talesszal letakarva lépett a vesztőhelyre. Maga Drumont is ez egyszer meghatónak mondja a zsidók e szolidaritását, de gúnyosan hozzáteszi, hogy manapság már nem látni, hogy Rothschild elkísérné utolsó útjára zsidó hittársát a vesztőhelyre.

Az orléansi herceg felvétele a szabadkőmivesi szövetségbe
(Drumont *La France juive* című antiszemita könyvéből)

„Francia és árja“ tapasztalatlan lélekre különösen izgató lehet a *Madame Paiva* fejezet. A 70-es években szerinte nagy szerepet játszó bevándorolt zsidó hölgy palotáját ábrázolja az egyik kép. A díszkrét és előkelő palota ma is ott áll az Avenue des Champs Elysées sétányán. Drumont nyilvánvalóan hazug előadását e palota történetéről a következőkben lehet összefoglalni: Madame Paiva egy szegény moszkvai szabó elvált felesége, lengyel zsidó kalandvágyó nő, gyalog jött Párisba. Megismerte Páris minden bűnét és nyomorát, míg egy napon az Avenue des Champs Elysées-en éhségtől gyötörve ájultan esett össze. Amikor magához tért, fogadalmat tett, hogy ugyanezen helyen palotát építtet. (Honnan tudja ezt Drumont? Talán jelen volt?) Egy ideig törvénytelen felesége lett Herz híres zsidó zongoraművésznek, akit tönkretett, de aki a francia udvarnál is megkísérelte, hogy nejét bevezesse. A kudarc után a „zsidó nő“ bosszút fogadott s a tönkretett Herz Amerikába szökött. Ekkor lett törvényes neje Paiva márkinak, aki később föbelötte magát. Majd gróf Henkel metresszeként pazar szalonjában a politika, tudomány és művészet kiválóságai fordultak meg. A porosz-francia háború alatt (Drumont szerint) Paiva asszony párisi szalonja a porosz kémkedés központja volt. Ő volt eszerint a császárság bukásának előidézője és íme a nagy összeomlás után ott látjuk (Drumont szerint) ezt az udvarból kiutasított zsidó nőt, amint a bukott francia császárné gyémántjait vásárolja össze mint Henkel-Donnersmark grófnő. Íme, ez a zsidó nő típusa, kiált föl Drumont. (Mínő más a valóság! Nahida Rémi pl. másképp írja le a zsidó asszonyt.) Íme Drumont féktelen gyűlölködésében a zsidó nőt a zsidó martíromságnak világszerte elismert osztályrészését is le akarta rántani pamfletjének mocsarába.

A következő kép Naquet francia zsidó képviselőt ábrázolja a tribünön, megfelelő gyalázó kommentárral, majd egy kiváló zsidó tárgyú festményt mutat be, hogy a művészet elzsidósodását biztosíthassa. Henry Lévy francia festő széderestéje a

Az orléánsi herceg felvétele a szabadkőmivesi szövetségbe (Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

A granadai zsidómészárlás 1066-ban (Drumont La France juive című antiszemita könyvéből)

kép, amely a párisi szalon tárlatán 1885-ben tűnt föl. Külön fejezetben tárgyalja Rembrandt elzsidósodott voltát, „zsidós színeit“. Rembrandt okkersárga meleg színe eszerint a zsidó színek (az arany színei), amelyeket a nagy hollandi mester, aki mindig zsidók közt élt, Isaacson mesterétől tanult el. (Furcsa műtörténelem.)

Gonosz kárörömmel magyarázza a *granadai zsidómészárlást*, amelyet 1066 december 30-án követtek el arab és mór muzulmánok, legyilkolva a város egész zsidóságát, feltűzelve azok gazdagsága és fényűzése által. A tabeth hó 9-iki tragédiát művészi rajzban mutatja be e kép. A következő jelenet a legsötétebb középkorból való. IX. Gergely pápa rendeletére Párisban Szent Lajos udvarában Blanka királynő elnöklete alatt megvizsgálják a talmudot (1240 június 24). E középkori disputációhoz a képen látható négy rabbit citálták be. Drumont forrásmunkák szerint megnevezi a négy beidézett francia rabbit. Ezek: Jechiel Párisból, Judas ben David, Samuel ben Salamon és Moïs ben Jakob (Coucyból).

Szinte természetes, hogy Drumont feleleveníti a klerikálisoknak ama régi rágalmát is, hogy a *szabadkőművesség* nem egyéb, mint a zsidóság ex-

pozitívja. Írásban és képen mutatja be a szabadkőművesek állítólagos szertartásait, misztikus avatásait és általában minden titkos egyesülést zsidó machinációnak mond. És megfedkeznek arról, hogy évszázadokig nem is vettek fel zsidókat a szabadkőműves-szövetségbe, tehát nem lehet zsidó szervezet. Nem is szólva arról, a világháború alaposan rácsafolt a szabadkőművesek, valamint a szociálisták internacionális voltára is. Hiszen a szabadkőművesek és szociálisták elsőnek állottak mindenütt a nemzeti ügy, a haza szolgálatába. Amint hogy rácsafolt a háború a zsidók kozmopolitizálására is. Kik áldoztak ezekben a nagy időkben a haza oltárára, többet mint a zsidók?

Drumont könyvének azonban nem az igazság felderítése volt a célja, hanem az izgatás. Csak egyik láncszeme volt ez annak a nagy machinációnak, amely a világháború előkészítésén mesterkedett.

Ha a zsidó tőke és a zsidó intelligencia oly hatalmas volna Párisban és világszerte, mint ahogy azt Drumont nyilvánvalóan hazug adatokkal bizonyítja, úgy ennek orosz és francia reakciós szempontból természetes konzekvenciája csak az lehet, hogy a zsidóságot Dreyfus- és Beilis-pörökkel, pogromokkal le kell törni, mert az ily zsidóság sohasem helyeselhet egy Németország elleni háborút az orosz cárizmus vagy a francia reakció érdekében. A Dreyfus-pör világháborús szimptoma volt. Amint hogy világháborús szimptomának kell tekintenünk az angol antiszemitizmust is, amely szinte az orosz szövetséges sugalmazására, sőt finanszírozásával indult útnak a liberalizmusáról híres Albionban.

*

Ha valaha a francia közvélemény tudatára ébredhetne rettenetes tévelygéseinek, ha belátná, hogy a vallásos álarc mögötti modern francia antiszemitizmust és a Dreyfus-ügyet nem a francia katolikusok, hanem a görög-keleti szent szinódus, ez a véres papi és cári zsarnokság eszelte ki, úgy ebből világgraszoló szenzációs következtetések vonhatók le. Az egész világot becsapta, félrevezette az orosz ravaszság.

Csakis az orosz cárizmusnak lehetett szüksége arra, hogy Európában, a kultúra és műveltség központjaiban egy szabadelvű korszak közepette, katolikusok és zsidók hirtelen, pusztító szándékkal egymás ellen uszítottassanak. Természetes, hogy a francia antiszemitizmus vezéreiként franciák és nem oroszok szerepeltek, mert hisz másként a játszma nagyon is világos lett volna. De mi tartson vissza bennünket attól, hogy pl. az elvetemült *du Paty de Clam* francia őrnagyot, vagy a züllött *Walsin-Esterházy* ezredest ne a francia, hanem az orosz reakcióval hozzuk összeköttetésbe és ugyanezt a módszert alkalmazzuk magára Faure Felixre is, aki császári allűrökkel lóhátról, de civilruhában szokta megtartani katonai szemléit.

Ha pedig ez így van — mint ahogy így van, —

akkor a francia reakciót is, a francia liberálisokat is alaposan becsapta az orosz szent diplomácia. Láttuk a Beilis-pörben, hogy a vatikáni Curia a londoni Rothschild levelére hivatalosan sietett a vérvádat megcáfolni, ellenben II. Miklós cár még Beilis felmentése után is, rendjellel tüntette ki Pranaitis pópát a vád hamis tanuját, hamis eskütevőjét. A hivatalos francia nemzet a katolikus papságon boszulta meg azt, amit az orosz csel a francia reakció felhasználásával az igazság ellen vétkezett. Hazug mederbe terelték a francia nemzet sujtó igazságszolgáltatását a szeparációval, amely az antiszemitizmust csak növelte. Valószínű az is, hogy a nagy álszociáldemokrata stréberek és renegátok — hisz a renegátoktól minden kitellik — *Millebrand*, *Briand* és *Viviani* a kulisszák mögött összejátszottak úgy az orosz, mint a francia reakció fejeivel.

Az Igazság, amely Zola szerint már 1898-ban útban volt, úgy látszik csak félig tehette be lábát Párisba. Közben a jellemes emberek *mind furcsa mód elhaltak*. Zolat megölte a gázkályha csöve, Picquart leesett lováról, Jaurést egészen világosan megölték.

Valami igen nagy titok lappang a francia antiszemitizmus mögött... Ez a titok a világháború szövése, amelynek a liberális, de egyúttal hazafias „zsidó kozmopolita szellem“ útjában állott. *Le is törték a francia társadalomban és politikában!* A francia zsidóság szava szerényebb lett. A Reinachok, Naquet-ek rég csendesek lettek. *A világháború kitörhetett...*

AVIGDOR FEUERSTEIN: BÁMÉSZ SZEMEK ÉBREDÉSE

(Északi harctér)

AZ ÚT VISSZAFUT.

Kissé, kissé elbámézkodtam
A magam Egének kékségén,
Jövöbe úszó felhő-álmain
S most, hogy szemem lefelé ébred —
Alattam a talaj visszamén.
Az út alattam visszamén,
S idegen, csúf világot tár elém...
Megdörzsölöm két bámész szemem:
Óh, lilapírban mosolygó Isten!
Hát minden, minden eltűnt itten?
A gyöngyház-lak, hol bölcsöm ringott,
A nyüzsgő, táncos tündér-kertem,
Mely boldogan és záporverten
Jövö-bimbókat kínálgatott?
S a lelke szögletében, ott:
A rimes-bugású ezüst Galamb,
Hát az is, ő is elhagyott?
És hol van, hol — óh jaj nekem, —
A dalfüzes seregem?
A reményittas pajtássereg,
A sok-sok pirosló, tűzimádó,
Távolba merengő, bús gyerek?

Az út alattam vissza-visszafut
 És az összemálló keréknyomok
 Piros vérsávokat festnek alám —
 (Piros vérsávok? Honnan jön az út?
 Honnan e csúf színek s e szívromok?)
 Fülemben, távol tengerek e kagylójában
 Egy gílboa-zsoltár zokogva rezg . . .
 Anyám, békés, fiátféltő, halott, szép Anyám,
 Kis fiad feje szédülni kezd . . .
 Jaj, mi lesz velem?
 Az út alattam visszafele mén,
 Jaj, mi lesz velem,
 Óh, szegény, idegen, bámész gyerek, én! . . .

(Északi harctér)

GYÁSZMENET.

Féltizenkettőt üt a zenélőóra
 S elszakadt álmaink bús füzére
 Jön egy bucsúszóra.

Két árva gyereklélek mesevárából,
 Fehér gyásszal elleng egy széttépett
 Mennyasszonyi fátyol.

Ünneplő mosollyal egy vendégkoszorú —
 Otthagyták a virágos, dús asztalt
 S az arcuk szomorú.

Baldachinos, áldástermő, bibliás ágy
 Két csüggedt szárnyon jön s párnái közt
 Egy szép halott: a Vágy.

Utána (jaj, a könny a szemünkbe dermed)
 Két Makkábi-szemű s éjszínhajú
 Gyöngicsélő gyermek.

Nyomukban két asszony jön, a szemükben vád —
 Két drága, örökbús, halott asszony:
 Az anyám s az anyád.

(Északi harctér)

HALÁL-LAP.

Neve: véres, olvashatatlan,
 Rangja: a busak bús vezére;
 Szülőhely: Síralomvölgykatlan,
 Illetőség: ott, hol folyt a vére.

Országa: Napkelet országa,
 Vallása: Tűzímádó Élet;
 Ismertetőjel: ezrek álma,
 Mít márványhomlokára vésett.

(Megjegyzés: pajtás, arra kérlek,
 Egy árva lánynak súgd meg szépen:
 A túlvilágra nem kísérnek,
 Csak ő s a barnaszemű népem.)

LÉVAI MIHÁLY: A LEMBERGI WEITZ LOLA

Lemberg, július elején

népes, hangos, villanyfényes Carola Ludovigáról befordulok a sötét, csendes gettóba. Csupa vedlett, öreg ház szegélyezi az utcákat, bolthajtásos kapualjakon keresztül lát be az ember a hepe-hupás udvarokra. Az udvarokon egybegyűl a ház népe, nyakukban imakendő, kezükben könyv. Szombat van, a szent szombat, az első szent szombat, egy esztendő óta, melyen nyugodtan, szabadon, félelmek és remegések nélkül lehet imádni és áldani a mindenek urát. Imádni és áldani, amiért megadta, hogy elkövetkezhessék ez a szombat is. Ez a szombat, amelyen nem döngenek végig kozákllovak az ünnepi csendbe borult utcákon, nem kerepelnek gépfegyverek a Lycakován, haláltosztó magjukat ontva a jámbor népre. Ez a szombat, amelyen nem fog végigharsogni az éjfélkor kivágódó ablakok során a rémület és a borzalom idegekbe markoló kiáltása: jönnek a cserkeszek! Ez a szombat, melyen csend van és áhítat van, olyan áhítatos csend, hogy szinte hallik a golyókkal teletöltött öreg házfalak omló mészporának koppanása az üres utca kövén. Egyedül konganak lépteim a szűk Sonnen-

Ira Jann (Jaffa):

Keleti zsidóleány

gassén. Amíg végigmegyek rajta, nem találkozom mindössze csak két emberrel az is könyvet tart a kezében s az utcán mentében is imádkozik. Az ablakok nyitva, mögöttük a sötét szobákban mindenütt ugyanazok az orrhangokon mormoló, hajladozó és bókoló szakállas és kaftános férfiak, hálóba burkolt hajú asszonyok.

Igy érek el a Sonnengasse tizenhatos számú háza elé. Ebben lakik Weitz Lola. Egyszerű lebergi zsidó lány. Az apja valami kiskereskedő vagy micsoda, egészen szegény ember. Van egy csomó gyereke. Most, ahogy felnézek az ablakokra, ott sorakoznak a szobában, mint az orgonasípok és karban kísérik az apjuk imáját. Legszelelről áll köztük a Lola. Neki is könyv van a kezében, ő is imádkozik. Nem szép lány. Vastag, keleti ajkai vannak és ahogy mozognak, kilátszanak nagy, rendetlen fogai. Csak a szemei gyönyörűek. Mélyek, feketék s bennük ragyog a faj minden nagyszerű intelligenciája. Szinte szikráznak ezek a szemek, mikor azok a vastag, húsos ajkak beszélnek. Miről beszélnek? Hát beszél-e ma Lebergben ember másról, mint kínokról és szenvedésekről, üldöztetésekről, korbácsütésekről, éjszakai jajokról, az utcákon döngő fegyverekről, Szibériába hurcolt szerencsétlenekről, holttestekről, a miket nem volt szabad eltemetni, sebeslábú hadifoglyokról, akiket kancsukával hajtottak végig az utcákon, tíz hónap rettenetes nyomoráról, emberi agynak el sem képzelhető rettenetességéről.

Weitz Lola mindig másokról beszél. Magáról soha. Elmondja a mások baját, sirását, szenvedését, keservét, a magáéről nem beszél soha. Másoktól, idegenektől hallottam, amit róla tudok. Ez a lány probírmamzel egy lebergi boltban. A Natalia Heller divatárúboltjában. A fizetése egy hónapra ötven korona. Se több, se kevesebb, huszonöt gyorsan elrepülő forint, ami egy hónapra ruhára se elég. Huszonöt forint, amennyiért Pesten a Gerbeaudnál egyetlen délutánon vásárolnak cukorkát a lipótvárosi dámák. Huszonöt forint, amire elseje táján odahaza Weitzéknél hogy vár az egész család, a sok éhes gyerek, az öreg apa, az üreskonyhájú anya! Weitz Lola ebből a huszonöt forintból, meg abból, amit keserves éjszakai munkával hozzákeresett, őt, a fogságból megszökött osztrák-magyar hadifoglyot élelmezett hónapokig a házuk pincéjében. Őt önmagával tehetetlen felnőtt férfit, aki ki nem mozdulhatott a pincéből, mert az első sarkon már lefoglák volna a prisz-távok s hurcolták volna Szibéria felé.

Weitz Lola hónapokig nem aludt a foglyai miatt. Mindig attól felt, hogy akkor találnak értük jönni a rendőrök, mikor ő alszik. Egyszer levetkőzve, nyitott szemmel feküdt az ágyban, mikor a szomszéd házból zajt hallott. Kinézett. A másik házat a rendőrök vették körül, a foglyok után kutattak benne.

— Na, most mi ránk kerül a sor! — gondolta a lány.

Január volt. Kemény hideg, lebergi január. Weitz Lola egy szál ingben leszaladt a pincébe, felébresztette a foglyokat s az udvar hátulso falán, a szomszéd ház tetején keresztül elvitte őket a harmadik utcába egy barátnőjéhez. Ha felfedik a foglyokat, ha valaki megtudja, hogy ott vannak, ezt a lányt elfogják, megkancsukázzák, Szibériába hurcolják, de talán meg is ölik. Mindennap az életével játszott Weitz Lola. Hónapokig keményen, szemrebbenés nélkül nézett szembe a halállal ez a csúnya, vastagajkú, nagyfogú, szépszemű Weitz Lola.

Jött a győzelmes július. Jöttek az osztrák-magyar csapatok s a Weitz Lola öt hadifoglya ott várta őket egyenruhában, szalutálva, a Grodecka-utcán. Ma már megint harcolnak mind az öten, ki északon, ki délen. A Weitz Lola, aki már halállal szembenézett, éhezett, nyomorgott, éjszakákat nem aludt, dolgozott, kínlódott, hogy öt harcost megmentsen a hazának, meg jár tovább a Natalia Heller boltjába s dolgozik reggeltől estig azért a csodás, nagyszerű huszonöt forintért.

JUHÁSZ ÁRPÁD: LENGYELORSZÁG . . .

Most meggyujtom a péntekesti gyertyát,
oly kék, kicsinyke, furcsa lánggal ég
és hallgatom, a konyhában hogy dúdol
a szegény, szegény, árva kis cseléd.

Csepp kezében a sok tányér csörömpöl,
nagyot sóhajt s az ablakokba néz . . .
Babája nem volt s nincs babája senki,
se fess huszár, se messzi tengerész.

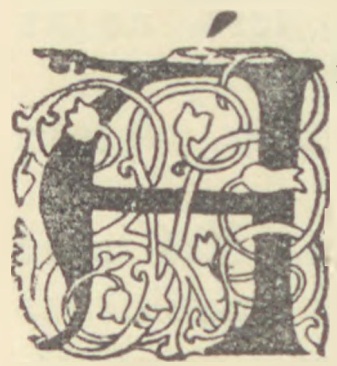
Ő árvább most, mint a többi cselédek.
Babája nincs. Hazája sincs talán.
A régi ház a bánat palotája,
korom sötétlik négy fehér falán.

A régi város gyászruhában jár
s mint vén lányé, az arca csupa ránc.
Magyar honvédek szuronya hegyén,
ő, tegnap arra járta még a tánc!

Ki gyujt ma otthon péntekesti gyertyát
és a csepp templomból haza ki jön?
. . . Az ablakba néz, csendesén dúdolgat,
dúdol, dúdol s szemébe fut a könny . . .

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubbokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövöt.

UJVÁRI PÉTER: HA HERSKU HAZAJÖN

nyoskát ismerni kell. Falu, de nem akármilyen. Leginkább arról nevezetes, hogy nincs is utcája. Olyan, mint egy templom, amelybe csak egy sor széket állítottak, azt is mizrach felé. Nem tudom, van-e ilyen templom valahol, de ha volna, jó volna, mert úgy ülnének benne az emberek, mint Anyoskán az anyoskaiak: egy sorban, az egyrangúság büszke boldogságában. Azt azonban nem mondhatom, hogy Anyoska azért ilyen, mert akik építették, éppen ilyennek akarták. Nem gondolom, hogy terv után építették, egyáltalán nem látszik meg rajta a tervszerű kigondolás. Csak úgy találomra nőtt ki a két hegy között. Valakik elvetették a keskeny sziklabarázdában, ha akar: nőjön, ha nem akar: ne nőjön. Anyoska akart és nőtt, nem túlságosan, de nőtt. Sorjában, egymásután ütköztek ki köves talajából az apró házikók. De utcája nem lett, Anyoskának nem jutott eszébe, hogy a barázda egyik széléről a másikra lépjen át. Egyszer ugyan majdcsak, hogy meg nem tette. Jánkl Efser valahogyan a tulsó oldalra kívánczozott, de lehujántották. A képire másztak, legjobban Lájzer Szpodák.

— Micsoda szemtelenség ez? Mit lép ki maga nekünk egy ilyen nagy ojsze-solem-et? Mit siet úgy kilépni? És ha nem építene bele a hasamba? Éppen a hasamba kell magának beleülni?

Mindenki Szpodáknak adott igazat. Építsen, ahol akar, de szemközt ne építsen, ilyen imperinenciát nem tűrnek.

Hát ilyenformán abbanmaradt. A polákos szabású, zsúppal fedett házacsák csak hosszában nyújtózkothattak, de így is megvoltak. Jánkl Efser nem hadakozott. Ha nem lehet, hát nem lehet.

— Fenét nem lehet — mérgelődött a felesége. — Hanem ti mindnyájan olyanok vagytok, hogy nektek Szpodák parancsol. Neked is. Ha azt mondja: haljatok meg, hát meghaltok. Te is. Mindjárt reb Lájzer, mindjárt. Hogyne, szívesen. Nekem nem hálnál meg, de Szpodáknak igen.

Efserné erősen túlzott, de valami kis igazság mégis volt a beszédében. Való igaz, hogy Anyoskán Lájzer Szpodák volt a nagy takaré. Az emberek hozzá vitték az ötleteiket meg a szándékaikat. A jót magába zárta, a rosszat visszautasította, tanácsot pedig többet adott, mint osztalékot. Mindazonáltal nem mondható, hogy a bizalmukra ráfizettek volna, mert Szpodákban meg lehetett bízni.

Például azt is Szpodáknak köszönhetik, hogy Anyoskán kockázat nélkül lehettek jószívek az emberek. A szívbéli ellágyulások rendszerint igen kevésbe kerültek Anyoskán. Lájzer Szpodák úgy szervezte meg a közjótékonyt, hogy nem kellett mindjárt megijedni, ha valakinek valami irgalmas ötlete támadt.

Jött Elkune Chapper és elmondta, hogy Früm-met Fádnak megdöglött a tehénkéje. Itt tenni kellene valamit.

Lájzer Szpodák úszott a boldogságban. Szelid tüzeket gyújtott szemében a kegyesség. A kezét dörzsölte, a fejét ringatta, látszott rajta, hogy élvez. Chapper jóságát élvezte ki a jótékonytáji ingyenc raffináltságával.

— Egy kóser ember ez a Chapper, — dicsérte mindenfelé. Jön hozzám és mondja, hogy Früm-met Fádnak megdöglött a tehénkéje. A mennyországba fog jutni ez a Chapper.

A zsidócskák egy kicsit megriadtak. Szó sincs róla, ők nem sajnálják Chappertól a mennyországot, de hogy ők fizessék meg érte a beléptidíjat, attól mégis fáztak. Egy tehénke sok pénzbe kerül.

Szorongva lesték, mit fog indítványozni Szpodák. Hát ő semmit sem indítványozott. Nem volt itt mit indítványozni. A tehénke megdöglött, hát mit lehet itt tenni. A tehénkét nem lehet életre támasztani.

— Hanem az a Chapper egy kóser ember. Micsoda szíve van és hogy sajnálta a tehénkét. Az egy zsidó, az egy igazi zsidó. Még az állatot is sajnálja.

Az anyoskaiak megkönnyebbültek. Nagy teher esett le a szívükről; de nem magától esett le, Szpodák hengerítette le róla. Ő nélküle még ma is azt hinnék, hogy ebben a szomorú történetben Früm-met a főszemély. Hát tessék, nem ő a főszemély, hanem a tehénke. És ez igaz is, mert a tehénke döglött meg.

No, hála Istennek, a tehénkén jóllakásig ki-sajnálhatják magukat és ezt egészen ingyen tehetik.

Szegény emberek voltak, hát nincs miért csodálkozni, hogy a kezük nehezebben mozdult meg, mint a szívük. De egészen bizonyos, hogy meghaltak volna bánatukban, ha nem sajnálkozhattak volna azokon, akik sajnálni valók. Megindulni, idegen szenvedésen megrendülni zsidódolog.

— Rachmunesz, rachmunesz — biztatta őket Szpodák. — Könyörülni azt muszáj és azt lehet is. Csak szívesen, zsidócskák.

Nem mondta, de valahogyan kiérzett a beszédéből, hogy azért lehet, mert nem muszáj annak pénzbe kerülni. Az ember nem mindig segítheti a szegényt, de érezni mindig vele érezhet. És az a fő, hogy a zsidó érezzen, sirjon az özvegyvel, reméljen a beteggel, imádkozzék az elesettel. A többi a jó isten dolga.

Anyoskán így csinálták és senkise mondhatja, hogy rosszul csinálták. A szegény nem mondhatta, hogy nem törődnek vele, mert törődtek vele és a gazdag nem mondhatta, hogy túlsokat követel tőle a köznyomor, mert a köznyomornak Szpodák volt a tótora és az nem sokat követelt.

Néha azonban kételyek bántották az anyoskaiakat: igazán nincs-e rajtok több követelni valója a jó istennek. Különösen ilyenkor, a nagy ünne-

pek előtt kapálózott bennük a lelkiismeret. Mint egy nagy fehér felhő, úszott feléjük az ünnep félelmetes hangulata. Ki tudja, mit hozhat. Halk borzongások reszkettek a riadt lelkekben. Fent már lajstromoznak, lapozgatnak a nagy könyvben, ki tudja, nem akadnak-e valahol valamire, amit jobb lett volna fel nem fedezni.

Valami didergő bizonytalanságba estek. Megcsendesültek, szinte meggyávtak. Sírtak és jajveszékeltek a hajnali ájtatosságon, de mégis megtörve jöttek ki a kis templomból. Most nem mertek hinni az imádság felszabadító erejében. Tenni is kell tán valamit, nemcsak imádkozni.

Mint a betegek, úgy imbolyogtak elébe a félelmes, nagy napoknak, halványan és bizalmatlanul. Nyugtalanító töprenkedésekbe merültek, az arcok megnyúltak, a fejek alábbhanyatlottak, a munkások tetován megálltak. Valami nagy ellankadásba bágyadt bele az egész falu. Még a házak is, mintha fázta volna az új meszelés alatt. Ahogy sárgán rájuk ereszkedett a nap, úgy festettek, mintha ők is fehér halottas ingben várnák a lélekriasztó nagy leszámolást.

Elkune Chapper úgy érezte, hogy nem bírja ki ezt az ünnepvárast. Megfullad, úgy nyomja valami. Jánl Efser az se érezte jobban magát. Meilech Chocsenyik és Hers Leib Emesz, meg Peszech Perekdrescher szintén így voltak. Mind, mind úgy érezte, mintha valahonnan a szívük aljáról kinyulna egy sovány, fehér gyermekkéz, hogy adjanak neki valamit.

— Igen — vélte Chapper — valamit muszáj csinálni. Hiszen zsidók vagyunk loj ulenü és szegénység is van loj ulenü és az ájbester kiereszthet egy nagy gezéret loj ulenü.

Megértették, de hogy maguktól tegyenek valamit, arról szó se lehetett. Azt csak Szpodák tudja, mi a sok, mi a kevés. Ő tudja legjobban, mit hogyan és mennyit kell adni ilyenkor. Tavaly is reá hallgattak és jól jártak vele.

Elmentek Szpodákhoz, hogy tanácsot tartsanak.

Szpodákot a kútnál találták, vizet eregetett egy nagy vödörbe. Csak úgy szakadt róla az izzadság.

— Muszáj ezt magának csinálni? — pirongatta barátságosan Perekdrescher.

Szpodák az inge újjával végigsúrolta a homlokát és szinte szemrehányóan nézett Perekdrescherre:

— Sztájts, hogy muszáj? Hát nem muszáj?

— A kocsis is megteheti.

— Ezt? — botránkozott Szpodák. — Maga talán a kocsisával tapostatja a borát?

— A bor az más. Azt nem lehet, mert akkor nészoch lesz.

— És a vizet lehet? Muszáj a víznek mindig víznek lenni? És ha bor lesz belőle? Nem nészoch az akkor, ha a kocsis meregette?

— Micsoda jámbor, jó ember ez a Szpodák — gondolta magában Chapper és csak most örült igazán, hogy nem nélküle határozták el az ünnepi jótékonyságot.

Szpodák emberségesen a szobába tessékelté őket.

— Mi újság? — kérdezte.

— Mi legyen, reb Lájzer. Ünnep lesz, az az újság.

Jánkl Efser még sóhajtott is ehhez. Aztán hozzátette:

— Szeretnék már nile után lenni. Mit lehet tudni. Ha az a mekatreg el kezd ott beszélni (az eget gondolta) és el kezd vádaskodni... nu, eláztatni mindenkit lehet.

— Igen — szólalt meg Chapper — és az élet, loj ulenü, úgyis elég nehéz. Van mit cipelni, hagyja csak. Egy szerencse, hogy sok a teher és néha lepotyog belőle valami. És most is azért gyöttünk. Mert mért? Mert még a kisbíró elé se mehet üres kézzel az ember. Hát csináljunk valamit.

Az emberek megbólogatták a szakállas fejeiket. Ez a Chapper jól beszél. A logikai kapcsolat hiánya nem zavarta őket. Még Szpodákot sem. Ő is kitalálta, mi van e mögött a beszéd mögött, ennél fogva ő is helyeselte.

— Hát csináljunk valamit — szolt és megdörzsölte a kezeit. — Hiszen zsidók vagyunk és van szívünk, hál' istennek. Igen, csináljunk valamit, valami nagyon szépet. Egy igazi, nagy micvet.

Perekdrescher megrázkódott. Csak egy nagyon kicsit, de belül jól érezte.

— Egy nagy micvet? — kérdezte vontatottan. — Honnan vegyem a pénzt hozzá?

Más arcokon is reszkett az aggodás: honnan vegyék a pénzt hozzá.

Szpodák nem törődött velük. Tovább lelkesedett:

— Ki fog most smucigoskodni? Hát mit akarunk mi? Mi egy jó esztendőt akarunk, egy egészséges esztendőt és egy bö esztendőt. Ingyen nem lehet ezt kívánni. Reb Elkúnénak igaza van. Csinálni kell valamit és akkor a mekatreg el fog némulni és nem fog vádaskodni és mi kapunk egy keszivet, meg egy cheszimet, hogy minden jó zsidónak legyen mondva. És én tudom is már, mit kell csinálnunk.

Ezzel felállt és kiszól a konyhába:

— Jente, küldj csak Cirele után.

Perekdrescher arcán, de a többien is leenyhült a nagy feszültség. Már attól féltek, hogy most mindjárt ki kell nyitni a bugyellárist, a hideg is kirázta őket ettől a gondolattól. De ha Szpodák Cirele után küld, akkor jól van minden. Tavaly is Cirele mentette meg őket a nagyobb áldozatoktól. Valóságos áldás nekik ez a sápadt, hervadt képű öreg lány. Egy elfelejtett lilíom, akit öntözni lehet. Az anyoskaiak már el se lehetnének nélküle. Évek óta ébresztgeti bennök a részvétet, a könyörületes érdeklődést, ami olyan jól esik a zsidó szíveknek. Mikor a lelkek megtisztulás után epekednek, hát itt van Cirele, az elhagyatott, együgyű szegény Cirele, aki részvétre indítja őket, akit sajnálni lehet és akiről tanakodni lehet.

TOLL- HEGYRŐL

MESSIÁSOK

Szédületes, milyen finom fajta az orosz. Szláv, — mondjuk és Tsaikovszky melódiáit érezzük és Puskin bánatos verseit. Turgenyev furcsa, de érzelmes embereit látjuk és a végtelen hőmezőket, melyeken Dosztojevszky neuraszténias és Tolsztoj világfájdalmas alakjai szánkóznak. Mennyi lágyság, mennyi érzékenység, mennyi finom idegbetegség és mennyi, mennyi világfájdalom. Ó, igen, Nikolájevics is ebből a fajtából való és ama híres diplomata, kinek neve kizsízszeg a világpolitikusok névköréből. Szaszonov úr. Az orosz külügyminiszter, akinek most Oroszország minden tagja fájhat, nem tagadja meg, hogy szláv. Neki világfájdalom kell. Oroszország is fáj neki, de ezt a fájást nem mutatja. Amit föl akar: nemes vérzés az örményekért! Mennyit szenvednek szegények! Hogy sóhajtozzák a szultán önkényuralmát! Ugy-e hallottátok, atyámfiai, a jajkiáltást, amit az elnyomott Örményföld síkolt a boldog Európa fölébe. Vagy nem hallottátok? Hát csak figyeljétek Szaszonov úr furulyáját: a дума történelmi prömierjén az örmény bánatokat fúta a líkakon. Föl kell szabadítani az örményeket! — hangzott a nemes kiáltás és az orosz nép, a megrendült, a nagyszerű, a tövigszív Oroszország fölállott, mint egyetlen férfiú.

A nagyszláv világpolitikusoknak mindig ez volt a gyenge oldaluk. A fölszabadítás. A háborút is ezalatt a jelszó alatt viselik: hogy Európa fölszabaduljon a barbár teuton-uralom alól. Ezért az eszméért éreznek és véreznek. A szabadítók. Felszabadítják Kínát és a Balkánt, Magyarországot és Romániát. Albániát is fölszabadítják, mert az albán is régi szabadságáhitó nép, közben odaadják Olaszországnak, titokban Szerbországnak és a görögnek. Egy darab Bulgáriát Románia számára szabadítanak fel s ha a konjunkturák változnak, ígérnek, hogy visszaszabadítják a bulgár földdarabot s ráadásul még nagy darab román földet is adnak. S hogy a messiás-koncepció tökéletes legyen, fölszabadítják Zsidóországot a cár szeretett zsidóinak.

„Kelet! Kelet!“ — éneklék évszázak sötétjében a cárok szeretett zsidói — „jőjj el szabadító, és vigyél vissza Keletre, ahol világosság van és béke.“ A szabadító, Nikoláj nagyherceg, a legnagyobb és leglágább nagyszláv, viszi is őket. Még a galíciai zsidókat is viszi, akik nem énekelnek olyan sírós-bús melódiákat. Viszi őket keletre. Csak most

lett nyilvánvaló a hatalmas vezér hadiparancsa, amely meghagyja, hogy a Galiciából visszahúzódó orosz sereg emlékül vigye magával a zsidókat. Hová? Szó szerint: „A zsidókat vigyétek a Volgától keletre s ha kíváncsiak, ne mondjátok meg nekik, hová mennek.“ A finom nagyúr, a puhaszívú szláv. Mondhatná ugyan: hurcoljátok őket Szibériába, de ez nem hangzik olyan szépen, mint: a Volgától keletre. És nincs benne ez a szó: Kelet, amelyre oly vérező áhitattal gondolnak a zsidók. Bizonyára a galíciai tízezrek is, kiket maga előtt hajszol a fölszabadító orosz sereg. „Hová?“ — kérdezik remegve és elcsukló hangon, de feleletet nem kapnak. A nagyherceg díszkréciót parancsolt. „Meglepetés“, — sugdosák az orosz tisztek. „Keletre, Keletre!“ — mondja suttyom kajánsággal az altiszt, aki megkapta a baksist. S a zsidó földönfutók, a nagyherceg nagy szláv szíve jövöltából, ragyognak, reménykednek, bíznak és azt hiszik: valóban megjött a szabadító. Amíg a széles, hideg folyóhoz nem érnek. A Volgához. Szegények, ha tudnák, hogy Keletre hiába vágynak. Ott ők csak forgalomzavart okoznának. Keleten most az örményeket készül fölszabadítani a világfájdalmas orosz világpolitika.

— k. i.

JELLINEY DEZSŐ: GYERTYÁK

Halk ünnepest; az ájtat ránkborulva
Bevonja lágyan lelkünket, szobánkat.
A leterített asztalfőn már gyujtja
Anyám a sápadt ünnepi gyertyákat.
Nyolc gyertya fényjátéka táncol, reszket,
De árnyba vonja szívem szomorúan,
Mert láttán, ami fájt, sajgott a múltban,
Rajta fájdalmas dalként átrezegnek.
A gyertyafényen túl s az esthomályon
Látom, mikor még kettőt gyujtott csöndbe,
De jött a bánat s gyujtott többet fájón,
Míg ócska imakönyvre hullt a könnye.
És jött a gyász, bús sorscsapások jöttek
És gyujtott búsán mindég többet, többet,
Gyujtott értem, amikor beteg lettem.
Imádkozott és egy bús gyertyát gyujtott
Szegény apámért, ki már alszik csendben,
Mikor a gyilkos halállal vajudott.
Az idő szállt és mindegyre több égett.
Bús mementók, bús áldozati lángok,
Velük míg jöttek gond, gyász, betegségek,
Istenes lelke az Úrhoz kiáltott . . .
Mennyi könnyű sír rajtok, mennyi bánat.
Nyolc gyertyának milyen sötét a fénye
És visszafáj az ünnepest csendjébe.
Szomorú története minden szállnak
És könnyes lesz míg nézzük szemünk párja.
És megtelik a múlttal a szobánk . . .
Lobog, lobog a gyertyák sápadt lángja
S minthogyha volna ravatali láng . . .

KRÓNKA- KÉSZEMLE

ELŐFIZETŐINKET S OLVASÓINKAT KÉR-
JÜK, hogy az esedékes előfizetési díjakat minél
előbb beküldeni szíveskedjenek, nehogy kénytelenek
legyünk a lap további küldését címükre beszüntetni.

A NEMZETI ÁLDOZATKÉSZSÉG SZOBRA elké-
szült és a magyar zsidóságnak ennél a monumentumnál
is meg kell örökítenie a tradicionális zsidó áldozatkésztség
gyönyörű példáját. Nincs az az áldozat, amelyet ma iga-
zán áldozatnak lehetne tekinteni, amikor az ország lakos-
ságának békéjét testvéreink ezrei vérükkel, életükkel
bástyázzák körül. A nemzeti áldozatkésztség szobra csak
a nemzeti kötelességtudás szobra lesz, némi jele annak,
hogy — amint *Az Est* egyik vezércikke oly hatalmasan
kifejezte — „fel tudunk emelkedni legalább katonáink
bakkancsainak sarkáig.“

A nemzeti áldozatkésztség szobrának végrehajtóbizott-
sága tagjául választotta dr. Hevesi Simont, akihez a
zsidóság, egyesek, hitközségek és intézmények adományai
küldendők (Wesselényi-utca 10), hogy a zsidóság áldozat-
késztsége így együttesen impozánsabban domborodjék ki.
Az összegeket a szoborbizottság fogja nyugtázni.

BRANDES ÉS A LENGYEL ZSIDÓSÁG. Georg
Brandes, a világhírű dán író, érdekes lelki átalakuláson
mehetett keresztül az utóbbi esztendőben. Brandes kora
ifjúságától kezdve a legszélsőbb asszimiláció híve volt
és ha felvilágosodott gondolkodásával nem is fért össze,
hogy kikeresztelkedjék, zsidó származását semmibe sem
vette és semmiféle zsidó ügyvel szolidaritást nem vállalt.
Szokolov írja le egyik tárcájában, amikor Pétervárott
találkozott Brandessel, aki az ottani akadémia meghívására
felolvasást tartott a legelőkelőbb orosz társaság előtt. Az
orosz sajtó tele volt Brandes-interjúkkal és *Szokolov*, mint
a *Hacefira* héber napilap szerkesztője, zsidó gondolkodása
felől akarta volna Brandest meginterjúvolni. Brandes azon-
ban ridegen elzárkózott a felelet elől: „Én dán író vagyok
és a zsidósággal nem foglalkozom.“ Pedig — írja *Szokolov*
— alig utazott el Brandes Szentpétervárról, már megkezdte
az orosz sajtó kisdéd izgatásait, hogy minek kellett éppen
egy zsidó íróat vendégül hívni? stb. Az antiszemita-
mus növekedése az úgynevezett kultúrállamokban, Fran-
ciaországban és Angliában, lassan kijózanította Brandest
álmódzásaiból és közelebb hozta őt a saját fajához, a
zsidósághoz. Legjobb barátja, a francia *Clemenceau* is
cserbehagyta és az oroszok pártjára állott, és Brandes
kezdett visszatérni a zsidósághoz és méltányolni kezdte
a zsidó önérzetet propagáló cionizmust. A háború kitörése
után pedig látva, hogy a lengyelek nyílt antiszemita moz-
galmakat szerveznek a lengyelországi zsidók bojkottálására,
Brandes a *Politiken* napilapban több cikket tett közzé a
lengyelek üzelvei ellen és figyelmeztette őket, hogyan
tarthatnak ők igényt a felszabadításra, amikor ők maguk
is elnyomók, a köztük élő zsidóság elnyomói. Brandes
cikkeit átvette úgyszólván az egész világsajtó, a lengyel
írók és hírlapírók klubja pedig, amely mindig, mint
„Lengyelország nagy barátját“ ünnepelte Brandest, egy-
szerre csak a legelkeseredettebb hangon ír róla és minden-
féle rágalommal igyekszik jóakaróját befeketíteni. A len-
gyel és német sajtó állandóan foglalkozik Brandes cikkei-
vel, amelyeknek úgylátszik még folytatása lesz. Itt emlí-
tjük még, hogy Brandes legutóbb cikksorozatot tett közzé

a svéd lapokban az újhéber költészetről és különösen
méltatja *Bialikot*, az Odesszában élő nagy héber költőt, aki-
nek verseit *Patai* József műfordításaiból a magyar olvasó-
közönség is kitűnően ismeri.

AZ AMERIKAI ZSIDÓ SAJTÓ, miként a semleges
országok zsidó sajtója általában, a háború kérdéseiben
minden erejével a központi hatalmak mellett áll. Aminthogy
természetes is, hogy az amerikai zsidóság, amelynek nagy
része még úgyszólván „hazuról“ ismeri az orosz viszony-
okat és az orosz zsidóság üldözésének egész machiná-
cióját, nem viselheti szíven sem Oroszországnak, sem
szövetségeseinek ügyét. Az amerikai zsidó lapokat Orosz-
ország összeroppanásának híre érthető kárörömmel tölti
el. A Newyorkban megjelenő zsargonnyelvű „Vorwärts“
napilap még illusztrációkkal is ünnepli a cár birodalmá-
nak vonaglásait. Egyik gúnyképén, amelyet egy amerikai
olvasónk szívességéből e hasábon bemutatathatunk, a
hórihorgas Nikolajevics leintí az összetöpörödött cárt és
szemére hányja, hogy miért bocsátotta el *Rennenkampfot*,
aki oly kitűnően tudott futni és aki bizonyára most
már Pétervártban helyezte volna biztonságban a cár sere-
gét. Hasonló gúnyképeket közölnek az orosz vereségről a
többi amerikai zsidó lapok is, amelyek különben nem
szoktak élcelődni és a legkomolyabb amerikai napisajtó-
hoz tartoznak.

פארווערטס

ניקולאיי (א) בערענעשלאגענער, צו זיין אַנקעל, ניקולאיי ניקולאיעוויטש —
אַט האַסען מיר פּשעמישל צוריק פּערקלענען . . . אומזיסט געפּרעכט זיך . . .
אונזער ארמיי איז צושלאגען . . . געפּאָנען . . . זיין אַזלע איז דאָס . . . זיין שולדיג מיר
זענען נאָך פּערקלענען לעמבערג אויך . . .
ניקולאיי ניקולאיעוויטש — די אידויאָס וואָס דואַ ביסט ! המולטישע קאָפּ !
ווער האָט דיר געהייסען אונזערע העלדזשען גענעראַל דענעקאָסאָפּ ?
ווען ער וואָרט אַנגעפּירט אונזער ארמיי ביי פּשעמישל, וואָלט ער ניט געוואָרט ביי
דואַ דייטשען מיט דואַ עסטרייכער וועלען באַמבארדירען דואַ פּעסטונגען, ער וואָלט
באָד אַנטלאָפּען . . . איצט וואָלט ער זיין געקענט זיין מיט דער ארמיי צוריק אין
פּעטערבורג

Nikolajevics és a cár

Az amerikai Vorwärts jogositványa

KÜLFÖLDI VENDÉGEK. A háború folytán számos külföldi zsidó előkelőség utazik át Budapesten, ahol felhasználják az alkalmat, hogy a külföldön annyira ismert Mult és Jövőnek a szerkesztőségét meglátogassák. Mindjárt a háború elején a külföldi fürdőhelyekről hazasiető orosz héber írókat és költőket láttuk vendégül, közöttük *Bialikot*, a legnagyobb ma élő héber költőt, akit szerkesztőnk, *Patai József*hez régi, baráti viszony fűz. Ugyanakkor szerkesztőnk vendége volt *Lilien* is, aki Palesztinából sietett haza a török táborokon keresztül Berlinbe. Az útutazóban itt tartózkodott amerikai vendégek közül megemlítjük dr. *Schwartz* Sámuel floridai főrabbit, aki később közlendő igen értékes amerikai képeket hozott magával. Galícia kiürítése alkalmából meglátogatta szerkesztőségünket a galíciai zsidó írók és művészek egész sora, akiknek munkáit egyik legutóbbi számunkban méltattuk. A napokban pedig a felszabadított Galícia és Oroszlengyelországban a front mögött tett utazásból tért haza Budapesten át *Lilien*, barátjával, *Stefan Zweiggel*, az ismert bécsi íróval. *Lilien*, miként a palesztinai és törökországi harcterekről, az északi harctérről is számos érdekes témát, gyönyörű rajzot és karcot hozott haza, amelyek közül egyet-mást be fogunk mutatni egyik legközelebbi számunkban.

KÉZIMUNKA-KIÁLLÍTÁS. A nagykarolyi zsidóság, *Schönfeld Lázár* főrabbiával élén, hazafias lelkesedéssel és áldozatkészséggel igyekszik a háborús jótékonytémát emelni. Legutóbb a főrabbi kezdeményezésére a nagykarolyi zsidó asszonyok és lányok az Izraelita Nőegylet keretében jótékony célú kézimunkavásárt rendeztek. Gyönyörűbbnél gyönyörűbb kézimunkák kerültek a serény női kezekből a kiállításra, melynek fényes sikerét különösen özv. *Roos Samuné*, nőegyleti elnök páratlan munkálkodása fokozta, ki a hölgybizottság élén nemes ügybuzgalmával *Nagykaroly* társadalmát megmozgatta a szent ügy érdekében. A szép siker elérésében igen nagy érdeme volt *Nieder-*

mann Irén izr. iskolai tanítónőnek, ki különösen a szervezésben fejtett ki buzgalmat. A nagykarolyi zsidó társadalom munkája nem maradt eredmény nélkül, amennyiben a gyönyörű és valóban művészi nivójú kiállítás jelentékeny összeggel járult a hadi jótékonytéma tőkájének gyarapításához.

A kiállítás belépődíjak mellett történt. A nők és leányok által felajánlott kézimunkák pár nap alatt jó áron elkelték. A felülfizetésben előljárt méltóságos *Csaba Adorján*né, főispánné. Egyes kézimunkák kisorsolása növelte a meglepően szép eredményt.

ZSIDÓ KONFERENCIA BULGÁRIÁBAN. Szófiában a napokban volt a bulgáriai zsidó kultúregyesületek országos konferenciája, amelyen a héber nyelv terjesztésének módját és eszközeit beszéltek meg.

OSZTRÁK-MAGYAR KOLÓNIA PALESZTINÁBAN. A palesztinai nagy inségtől sújtott osztrák és magyar származású zsidók felsegélyezésére tudvalevőleg külön segélyakció alakult, amelynek központja Bécsben székel (cím: Hilfskommission 1915. Wien, II., Ferdinandstrasse 23). Az alaphoz *Rothschild Louis* báró 10,000 koronával járult hozzá, *Guttman* testvérek 8000, *Springer Gusztáv* báró 5000, *Gomperz Fülöp*, *Weinmann Ede*, *Pollak Lipót*, *Petschek J.* stb. egyenként 5000 koronával, számosan pedig kisebb-nagyobb adományokkal. Az akció további megbeszélésére fejlesztésére augusztus 24-én konferenciát tartottak Bécsben, amelyre a bizottság a Mult és Jövő szerkesztőségét is meghívta. Az értekezlet megállapította a segélyalap gyarapításának további módozatait. A palesztinai osztrák-magyar zsidók nyomorának enyhítésére szánt adományokat a Mult és Jövő szerkesztősége is készséggel közvetíti.

NAGY ADOMÁNYOK. *Csepeli Weisz Manfréd*, az ismert nagy filantrop, ismét grandiózus jelét adta humánus érzésének: *Öfelsége* születésnapja alkalmából 750,000 koronás alapítványt tett tudóbeteg katonák szanatóriumának létesítésére. — *Grünfeld Jakab* székesfehérvári hitk. elnök 200,000 koronás alapítványt tett elesett katonák árváinak nevelésére.

A MULT ÉS JÖVŐ MÚZEUMI SZÁMA mindenféle nagy figyelmet keltett, amiről az a sok levél tanuskodik, amelyet a Magyar Zsidó Múzeum iránt érdeklődők szerkesztőségünkhöz intéztek. A sok kérdezősködőnek ezúton írjuk meg, hogy a *Magyar Zsidó Múzeum* címe V., *Holdutca 23. szám, első emelet.* Ide kell küldeni a tárgyakat és ide kell fordulni minden közelebbi felvilágosításért. A múzeumi számunk kapcsán kapott levelek közt dr. *Friedlieber Ignác* tanár a következő érdekes ötletet küldötte be hozzánk:

1. A „Mult és Jövő“ utolsó füzeté egy új oldaláról mutatja be nekünk a régi zsidóságot. Nemcsak eszményi a zsidóság, nemcsak anyagias, amint rosszakaróink ránk fogják, hanem esztétikailag szép is, csak értő szemmel kell nézni nyilvánulásait. És hogy a nép történeti érzékét már az ősidőkben keltette fel a Szentírás, mutatja a bibliai parancs, melyet *Mózes Aronnal* szemben kifejezésre juttatott, midőn arra utasította, hogy egy ómernyi mannat tegyen egy üvegbe őrizetbe „nemzedékeitek“ számára (Móz. II. 16, 32).

2. Nem kevésbé Isten parancsa *Mózeshez Amalék* elveretése után (Móz. II. 17, 14): Írd be ezt emlékül a könyvbe.

3. Az a forma, melyben *Áron* az aranyborjút öntötte, — olyan lehetett, mint egy pörgettyű öntődéje nagyban — bizonyára egy Egyiptomban használt „alkotmány“ lehetett, melyet magával vitt onnan, hogy a Kánaán elfoglalása után szervezendő békés intézmények, köztük az első Zsidó Múzeum egyik mutatványtárgya legyen. És ez lehetett oka annak is, hogy a nép olyannyira megörült az aranyborjúnak, mert egy régi ismerőst (az apist) látta meg benne kicsiben — és körül táncolta azt.

4. Ugyanezt a célt kellett szolgálni a 12 könyv, melyet *Józsua* az Úr parancsára a Jordán medréről kiemeltetett, hogy a későbbi nemzedékek (*Józsua* IV. 6 és köv.) lássák, hogy a Jordánon való átkelés idejéből valók az emlékkövek. Vagy a szukka, az ünnepi sátor, melyet 7 napon át használni kellett az izr. családnak aratás után, — nem volt egyéb, mint szemléltető, emlékeztető a pusztai sátoréletre. (Lev. 23, 43).

Dr. Friedlieber Ignác.

FEJEDELMI AJÁNDÉK A PALESZTINAI SEGÉLY-AKCIÓNAK. Palesztinában tudvalevőleg a háború folytán nagy a nyomorúság. A mindenfelé megindított segélyakcióban az amerikai zsidók járnak elől, akik egész hajórakományokat küldenek Palesztinába a zsidók nyomorának enyhítésére. A napokban az amerikai cionisták konferenciát tartottak Bostonban, ahol a palesztinai kérdéseket részletes megbeszélés tárgyává tették. A gyűlésen Strauss Náthán, az ismert amerikai filantrop, a volt konstantinápolyi amerikai nagykövet öccse bejelentette, hogy „Sisilina“ nevű privat-yachtját odaajándékozta a palesztinai segélyakció céljaira, „miután ebben a rettenetes időben mindenkinek kötelessége lemondani minden luksusról, hogy feleslegét az inség enyhítésére fordíthassa“. Strauss egyben hevesen kikelt a gazdag zsidók ellen, akik nem teljesítik most sem kötelességüket. A palesztinai nyomor enyhítésére Strauss szerint tíz millió dollárt kell összegyűjteni. És a nagy filantrop bizonyára össze is fogja gyűjteni ezt a „szükséges összeget.“

HÁZITANÍTÓKAT KERESŐ SZÜLŐKET kérjük, szíveskedjenek lapunk szerkesztőségéhez fordulni, akár levélben (Podmaniczky-u. 6.), akár telefon útján (146—92) és mi kézséggel fogunk a nálunk vagy az Omike-menzáján jelentkezettek közül legmegfelelőbbeket ajánlani.

„A NÁBOB FIA“ ANGOLUL. A Múlt és Jövő májusi számában jelent meg Sas Edének ilyen című gyönyörű verse, amely országszerte nagy feltűnést keltett. A vers eljutott a Múlt és Jövő révén Amerikába is és a „The Hebrew Standard“, a legelőkelőbb amerikai zsidó hetilap július 23. számában megjelent angol fordításban. A pompás fordítás William N. Löw-nek, a magyar klasszikusok ismert kitűnő műfordítójának a munkája.

DÁN ZSIDÓ HETILAP. Kopenhágában megjelenik egy zsidó napilap német nyelven, a „Jüdische Volkszeitung.“ Most ennek a kiadóhivatala dán nyelvű zsidó hetilapot is indított.

HALÁLOZÁSOK. Tragikus körülmények között hunyt el dr. Rosenberg Sándornak, a néhai nagy hírű aradi főrabbinak özvegye. A nemes matróna jóttevéssel töltötte hosszú özvegységének napjait és ennek jutalma nyilatkozott meg abban az általános részvétben, amely tragikus sorsát kísérte. Dr. Drechsler Miksáné, temesvári főrabbi neje, édesanyját gyászolja az elhunytban.

Súlyos csapás érte Berger Salamon bajai főkantort, akinek nevét olvasóink lapunkban közölt zsidó motívumu zeneszerzeményei révén ismerik. Fia, Beregi Manó joghallgató, aki mint kadét szolgált az északi harctéren és itt különös vitézségével tűnt ki, a harctéren kapott sebébe belehalt. A kiváló ifjú hős, aki a civiléletben is kitűnt tehetségével, a harctéren több nagy kitüntetésben részesült, amelyek közül egyik, az arany vitézségi érem azonban csak halála után érkezett meg.

Nagy részvét kísérte utolsó útjára Kuttner Miksát, a népszerű zsidó tanítót, aki több, mint négy évtizeden át nevelt lelkes zsidó generációkat.

E napokban hunyt el Fábán Lipótné, egy minden zsidó erénnyel ékes asszony. Fábán Ferenc, a budai izr. hitközség kiváló titkára, anyját vesztette benne.

Elkán Gyula

szűcs

szőrmenagyárúháza

kizárólag

VII., Károly-körút 19.

Legújabb modellek

! Divatlapot bérmentve küld !

ALAPÍTÁSI ÉV
1862

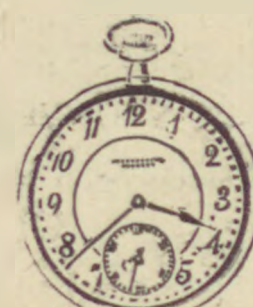
• CHRONOGRAPH
• REPETITION ÉS
• ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

LAKATOS LÁSZLÓ: ÉRZELMESKÖNYV. Ha Lakatos László összegyűjtené és kiadná azokat az írásait, amelyek a Múlt és Jövőben láttak napvilágot, akkor is érzelmes könyvet adna. Lakatos novelláinak legjellemzőbb epitétonja, hogy „érzelmes” — ennek a szónak legszebb és legértékesebb értelmében. Nem „Sturm und Drang”-írá-
sok, hanem egy kész íróművész alkotásai, aki szívével forgatja a tollat és szíve vérével áldoz minden hősenek. Lakatos László érzelmes író és ami írásainak tónust és mélységet ad, az az ő átérzésének és művészi érzékeny-ségének mélysége és ihletett tónusa. Halk ábrándozások, amiket nem a szelíd holdvilágnál szőtt, hanem a maga legbelsőbb énjének világítómécseinél, amelyek mindig tá-
voli múltak ködös hangulataiba vetik szenderítő fényüket. Az „Érzelmes könyv” a tartalomhoz méltó izléses kiállít-
ásban jelent meg és minden könyvkereskedésben kapható.

FRANYÓ ZOLTÁN KÖNYVE. Franyó Zoltán nem messziről, a haditudósító néha jól, néha rosszul beállított távcsövén át figyelte meg a világháború eseményeit, — hanem élte őket sok hosszú napon és hosszú éjszakán keresztül. A könyvében egyszerűen keresetlenül, minden nagyobb nekilendülés nélkül, mintha egy hatalmas orche-
ster egy-egy ellesett motívumát adná vissza — mond el egy-egy epizódot. És mégis érezzük, hogy a saját életén keresztül szűrődnek ezek a szavak, ezek a mondatok és ezért velünk is megéreztetik a harctér villamos feszültségét.

Franyó Zoltán éppen a Nyugat legutóbbi számában megállapítja, hogy a világháború poklának még nem akadt méltó krónikása és kérdés: eljön-e valaha Dantéja. De ha ez a Dante eljön, akkor bizonyos, hogy a Franyó Zoltán könyvéből sok őszinte hangot, sok igaz színt meríthet hatalmas műve számára.

A könyvet, melynek első novellája, „Baranov”, a Múlt és Jövőben jelent meg először, Singer és Wolfner igen izlésesen állította ki.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára
Kivánatra mintát bérmentve küldök.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

D. M. K. A holland trónörökös nő új nevelőnője, Cohen-Stuart Berta csakugyan zsidó leány. De hiszen Vilma királynő nevelőnője, Winter asszony is zsidó volt. Hollandiában senkinek sem jut eszébe ilyesmin „speku-
lálni”.

ÜGYVÉD, MISKOLC. Ilyen talmudtraktátus nincs. Félreértés lehet.

GRAMMATIKUS. Megvan Jehuda Halévi Divánjában (I. k. 70. l.). Tessék csak utánanézni.

V. ASZÓD. A dr. Jellinek József hősiességéről beküldött értékes adatokat és képet elhelyeztük a Magyar Zsidó Hadi Archivumban, ahol méltó megörökítésre talál.

NAGYMAMA, TAB. Az unokától beküldött versek szép tehetségre vallanak, de a mi mértékünket természetesen még nem üti meg. Majd ha a fiú idősebb lesz, fog közölhetőt is küldeni.

MALTHUS. Teljesen igaz, hogy a német népben és győzelmeiben valami biblikus erő nyilatkozik meg. Biblikus erényekből fakadó erő adta a kancellár ajkára ezt a bibliai szépségű mondatot: „Felborítottuk az orosz várakat, mint agyagfazekakat”. Mintha csak folytatása lett volna ez a német nép zsoltáránekének: „Erős várunk nekünk az Isten!”

Női kézimunkák
és hozzávaló anyagok legjobb minőségben
Bérczi D. Sándor
Dessewffy-utca 5 BUDAPEST saját-áruház.
2400 SZINES RAJZOT TARTALMAZÓ
ÁRJEYZEK VIDEKRE INGYEN

COGNAC
KEGLEVICH
GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN UTÓDAI BUDAFOK

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő „Reich Ármin és neje Blau Fanny-alapítvány“, egy izraelita vallású, szegénysorsú, hajadon menyasszonynak kiházasítási segélyül kiadandó 470 K 25 fill. összegű kamataira pályázatot hirdet.

A pályázat eldöntésénél előnyben részesül az, aki az alapítók valamelyikének vérrokona, ami köz-hitelű okiratokkal igazolandó, rokonpályázó hiányában pedig az árva, vagy félárva.

A születési, szegénységi (esetleg rokonsági vagy árvasági), valamint az eljegyzés megtörténtét igazoló bizonyítvánnyal kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírt előljárósághoz küldendők.

Pályázni kívánok figyelmeztetnek, hogy a kiházasítási segély elnyerőjének a zsinagógai időszámítás szerinti Sebat hó 18-án (1916 január 23-án) kell esküvőjét megtartania.

Budapest, 1915. évi augusztus hó 11-ik napján.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Hertzka Ernesztin kiházasítási alapítványa“ kamataiból folyósítandó 380 K összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre a pesti izr. hitközség területén a székesfőváros IV—IX. kerületeiben lakó, izr. vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt.

Az alapítónak, vagy néhai férjének szegénysorsú, izr. vallású hajadon *vérrokonát*, — honosságukra való tekintet nélkül, — minden más pályázóval szemben elsőbbséggel bírnak. A vérrokonság köz-hitelű okiratokkal igazolandó.

Az alapító oklevél határozmányai szerint a segély elnyerőjének Kiszlev hó 18-án (csütörtökön, f. évi november hó 25-ik napján) kell egyházi esküvőjét megtartania.

A kellően felszerelt folyamodványok f. évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapesten, 1915. évi augusztus hó 11-ik napján.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség *dohány- és Rombach-utcai* templomába szóló magántulajdont képező és bérbeadás végett nekünk átadott imaszékek bérbeadása (hétfőn) f. é. augusztus hó 23-án kezdődik (VII., Síp-u. 12, II. 14), amikor is az *első három bérbeadási napon* a múlt évi bérlők előnyben részesülnek, új bérlők pedig csütörtöktől fogva bérelhetnek.

A VI., Aréna-út 55., a VII., Wesselényi-u. 44. fiúiskola, a IX., Páva-u. 39 alatt levő hitközségi imaházak jegyei és a régi képviselőház (VIII., Főherceg Sándor-u. 8) üléstermében rendezendő istentiszteletre szóló jegyek ugyancsak a *hitközség központí irodájában* (VII., Síp-u. 12) kaphatók.

A bérlés ideje d. e. 9—1.

A hitközség által rendezett *ideiglenes* pótimaházak jegyei is szeptember 2-től (csütörtöktől) kezdve válthatók, mindenütt a helyszínen d. e. 9—12 és d. u. 3—5.

Ideiglenes imaházak a következő helyeken lesznek: V., Arany János-u. 34. sz. VI., Andrassy-út 67. sz. VI., Teréz-körút 1/b. sz. VII., Síp-u. 12. sz. (leányiskola), VII., Wesselényi-u. 17. sz. VIII., Rákóczi-út 47.

Ezen ideiglenes imaházak múlt évi imaszékbérlői a bérbeadási idő első napján (csütörtökön) elővételi jogot gyakorolhatnak.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség alulírott előljárósága a „Reik Jakab és Rozália kiházasítási alapítványa“ kamataiból folyósítandó 1900 korona összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre kizárólag az alapító vagy neje családjából származó bármilyen vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadonok tarthatnak igényt, kiknek az alapítók valamelyikéhez való vérrokonságot köz-hitelű okiratokkal, szegénységüket és erkölcsösségüket pedig helyhatósági bizonyítvánnyal kell igazolniok.

A kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi szeptember hó 30-ik napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Az alapító oklevél 8. pontjának határozmányai szerint a segély elnyerője köteles házasságát a zsidó vallás szertartásai szerint, egyházilag is megkötni, mely házasságkötésnek Kiszlev hó 4-én (csütörtökön 1915. évi november hó 11. napján) kell megtörténnie. Ez azonban természetesen csak a zsidó vallású pályázókra kötelező.

Budapesten, 1915. évi augusztus hó 1-én.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
UJDONSÁ-
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

M
PAUER MÓP
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZLET V.
VACI KÖRÚT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VACI KÖRÚT 73
TEL.: 86-73
M.K. PÓSTATÁRI
REKVENZTÁRI
SZÁMLA 1942

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRASZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

KELETI J. BUDAPEST

csász. és kir. szabad. sérvkötők, orvossebészi mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapított 1878-ban.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kötszer, testgyenesítő gépek,
múlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gummiárúk, légpárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Kohn Arnold

Telefon 18-76

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden ár és kivitelben,
áthelyezések exhumálásoknál
Javítási munkák a temetőben
Szombaton és ünnepnap zárva
Budapest, VII., Károly-körút 15

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Balcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol-
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.